Interreg Aurora

Co-funded by the European Union

INSPIRE
INvasive SPecies Information Restoration & Engagement

Käytännön ohjeistusta kuntien vieraslajityöhön

VAASA.

UMEÅ KOMMUN

Interreg Aurora

Co-funded by the European Union

INSPIRE
INvasive SPecies Information Restoration & Engagement

Elinvoimakeskus

Länsstyrelsen Västerbotten

VAASA.

UMEÅ KOMMUN

Otsikko:	Käytännön ohjeistusta kuntien vieraslajityöhön
Tekijä:	Simo Marttila, Åsa Laurell
Julkaisuvuosi:	2026
Osoite:	Rantamaantie 5
Puhelin:	(+358)400 668 649
Sähköposti:	simo.marttila@vaasa.fi , asa.laurell@umea.fi
Internet:	www.vaasa.fi/

Esipuhe

Maanomistajana kunnilla on velvollisuuksia sellaisten maa-alueiden hoidosta, joilla esiintyy haitallisia vieraslajeja. Kansalliset viranomaiset ovat tuottaneet runsaasti laadukasta ohjeistusta haitallisista vieraslajeista sekä siitä, miten kuntien tulisi toteuttaa torjuntatyötä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Tästä huolimatta monissa kunnissa vieraslajityötä ei ole vielä saatu kunnolla käyntiin.

Tämän oppaan tarkoituksena on innostaa ja helpottaa kuntia käynnistämään vieraslajityötä käytännössä, helpottamalla suunnittelemaan alkuvaiheen työpanosta. Opas tarjoaa tukea kaikille kuntien organisaatiotasoille ja auttaa toteuttamaan vieraslajien torjuntaa tehokkaasti ja suunnitelmallisesti. Opas keskittyy ensisijaisesti haitallisiin vieraskasvilajeihin, mutta monia siinä esiteltäviä periaatteita voidaan soveltaa myös muihin eliöryhmiin.

Opas on laadittu osana Interreg Aurora -ohjelman INSPIRE-hanketta. INSPIRE on Suomen ja Ruotsin välinen rajat ylittävä yhteistyöhanke, jonka osapuolina toimivat Etelä-Pohjanmaan Elinvoimakeskus, Länsstyrelsen Västerbotten, Vaasan kaupunki ja Uumajan kunta. Tämän vuoksi oppaan ensisijaisena maantieteellisenä kohdealueena ovat Pohjois-Ruotsi ja -Suomi.

Oppaassa esimerkkilajeina käytetään lajeja, jotka ovat yleisesti esiintyviä tällä alueella vuonna 2026. Toivomme kuitenkin, että opasta voidaan hyödyntää myös muissa kunnissa, joissa esiintyy muita haitallisia vieraslajeja. Mikäli Suomen ja Ruotsin käytännöissä, ohjeistuksissa tai lainsäädännössä on eroja, ne on tuotu tekstissä erikseen esille.

Kiitokset!

Kiitämme lämpimästi kaikkia, jotka ovat osallistuneet tämän oppaan laatimiseen. Lukuisat kunnat Suomessa ja Ruotsissa ovat jakaneet näkemyksiään siitä, millaista sisältöä käytännönläheisen kuntaoppaan tulisi sisältää. Lisäksi olemme saaneet arvokasta palautetta INSPIRE-hankkeen työryhmältä, viranomaisilta sekä useilta kunnilta oppaan luonnosvaiheen aikana.

Kaikki saadut kommentit ja näkemykset ovat olleet erittäin tärkeitä oppaan lopullisen version kehittämisessä, vaikka kaikkia toiveita ei ole ollut mahdollista toteuttaa. Monilla kunnilla on jo huomattavan paljon kokemusta ja osaamista vieraslajityöstä, ja toivomme, että tämä opas auttaa jakamaan sitä eteenpäin sekä tukee uusia kuntia työn käynnistämisessä.

Tämä opas on alku matkalla kohti entistä vaikuttavampaa ja pitkäjänteisempää vieraslajityötä.

Lukuohje – valitse oma lukupolkusi

Opas voidaan lukea kokonaisuudessaan alusta loppuun, mutta useimmille lukijoille on hyödyllisempää keskittyä niihin lukuihin, jotka liittyvät omaan työrooliin. Alla on esitetty suositeltuja lukupolkuja, joiden avulla löydät nopeasti juuri sinulle olennaisen tiedon.

Päättäjät ja johtajat

Aloita osista **1. Johdanto ja perustiedot**, **2. Aloita työ vieraslajien hallinnassa!** sekä **6. Organisointi**. Näissä osioissa käsitellään kunnan vastuita, varhaisten toimenpiteiden merkitystä, työn pitkäjänteistä organisointia sekä sitä, kuinka resurssit, rahoitus ja osaaminen voidaan turvata

Koordinaattorit

Lue erityisesti osat **2. Aloita työ vieraslajien hallinnassa!**, **3. Kartoitus**, **4. Priorisointi**, **6. Organisointi** sekä **7. Viestintä**. Nämä osiot tarjoavat tukea suunnitteluun, seurantaan, eri toimialojen väliseen yhteistyöhön sekä kunnan vieraslajityön pitkäjänteiseen kehittämiseen.

Työnjohtajat

Keskity osiin **4. Priorisointi**, **5. Maastotyö**, **6. Organisointi** sekä **Liite 4. Käytännön ohjeita maastotyöntekijöille**. Osioissa käsitellään työryhmien organisointia, toimenpiteiden suunnittelua, toteutettujen toimien seurantaa sekä henkilöstön ja urakoitsijoiden työskentelyn ohjaamista bioturvallisuus- ja dokumentointikäytäntöjen mukaisesti.

Maastotyöntekijät

Aloita osista **1. Bioturvallisuus**, **5. Maastotyö** sekä **Liite 4. Käytännön ohjeita maastotyöntekijöille**. Näistä löydät käytännön ohjeita bioturvallisuudesta, lajintunnistuksesta, työmenetelmistä, varusteista, dokumentoinnista, seurannasta sekä torjuntamenetelmistä.

Kunnan ympäristöasiantuntijat

Keskity osiin **1. Johdanto ja perustiedot**, **3. Kartoitus**, **4. Priorisointi** sekä **Liite 1. Aktiivinen ja passiivinen ennallistaminen**. Näissä osioissa käsitellään ekologisia arviointeja, riskien arviointia, torjuntatoimien priorisointia sekä vieraslajien vaikutuksesta heikentyneiden alueiden ennallistamista.

Alueiden ja kiinteistöjen ylläpidosta vastaavat

Lue osat **2. Aloita työ vieraslajien hallinnassa!**, **3. Kartoitus**, **4. Priorisointi**, **5. Maastotyö** ja **6. Organisointi**. Osioissa annetaan tukea toimenpiteiden

suunnitteluun, alueiden priorisointiin, työn seurantaan sekä vieraslajityön integroimiseen osaksi normaalia kunnossapitoa ja hoitoa.

Kaavoitus-, suunnittelu- ja rakentamistoiminta

Lue erityisesti **Lainsäädäntö** ja **Bioturvallisuus osassa 1**, **Kasvijätteen käsittely** -osio sekä aiheeseen liittyvät osat **Kartoituksesta**, **Priorisoinnista** ja **Organisoinnista**. Näissä kuvataan, kuinka vieraslajit tulee huomioida jo suunnittelun, maankäytön, rakentamisen ja maanrakennustöiden alkuvaiheessa tulevien kustannusten ja leviämisriskien vähentämiseksi.

Ympäristötarkastaja

Lue ensisijaisesti osan 1 luvut **Lainsäädäntö**, **Vieraslajien riskinarviointi** ja **Kasvijätteen käsittely** sekä **Liite 3. Ohjeistus vieraslajeja sisältävien maa-ainesten käsittelyyn** ja **Liite 7. Suositukset kemiallisen torjunnan arviointimenettelylle**. Näissä käsitellään säädöksiä, vastuita, riskinarviointia, maa-ainesten käsittelyä sekä torjuntatoimenpiteiden edellytyksiä.

Maa-ainesten siirrosta ja jätehuollosta vastaavat

Keskity osan **1 lukuun Kasvijätteen käsittely**, osaan **6. Organisointi** sekä **Liitteeseen 3. Ohjeistus vieraslajeja sisältävien maa-ainesten käsittelyyn**. Näissä kuvataan, kuinka kasvijäte ja vieraslajeja sisältävät maa-ainekset voidaan vastaanottaa, varastoida, kuljettaa ja käsitellä leviämisriskiä minimoivalla tavalla.

Hankinta asiantuntijat

Lue erityisesti osasta **6. Organisointi** luku Hankinnat ja urakat sekä **Liite 3. Ohjeistus vieraslajeja sisältävien maa-ainesten käsittelyyn**. Näissä kuvataan, millaisia vaatimuksia urakoitsijoille voidaan asettaa vieraslajien leviämisen ehkäisemiseksi ja kuinka nämä vaatimukset voidaan sisällyttää hankintoihin sekä sopimuksiin.

Urakoitsijat ja konsultit

Aloita osista **1. Bioturvallisuus**, **5. Maastotyö**, soveltuvista kohdista **Liitteessä 4. Käytännön ohjeita maastotyöntekijöille** sekä **Liitteestä 3. Ohjeistus vieraslajeja sisältävien maa-ainesten käsittelyyn**. Näistä osioista löytyy käytännön tietoa bioturvallisista työtavoista, maa-ainesten ja kasvijätteen käsittelystä, dokumentoinnista sekä maastossa toteutettavista torjuntatoimenpiteistä.

Sisältöluettelo

OSA 1. JOHDANTO JA PERUSTIETOJA 7
OSA 2. ALOITA VIERASLAJITYÖ! 17
OSA 3. KARTOITUS 23
OSA 4. PRIORISOINTI 27
OSA 5. MAASTOTYÖ 31
OSA 6. ORGANISOINTI 35
OSA 7. VIESTINTÄ 47
OSA 8. KUNTALAISTEN OSALLISTAMINEN 53
LIITE 1. AKTIIVINEN JA PASSIIVINEN ENNALLISTAMINEN 61
LIITE 2. YHTEISMAAN TRAGEDIA 63
LIITE 3. VIERALAJEJA SISÄLTÄVIEN MAA-AINESTEN KÄSITTELYOHJEET 65
LIITE 4: KÄYTÄNNÖN OHJEISTUSTA MAASTOTYÖNTEKIJÖILLE 70
LIITE 5. MAKSETTU YHDISTYSTYÖ VIERASLAJIEN TORJUNNASSA 79
LIITE 6. NÄIN VAPAAEHTOINEN TORJUNTATALKOO VOIDAAN JÄRJESTÄÄ 86
LIITE 7. SUOSITUKSIA VIERASLAJIEN KEMIALLISEN TORJUNNAN ARVIOINTI- JA LUPAMENETTELYSTÄ 88
LIITE 8. ESIMERKKIDOKUMENTTEJA JA INSPIRAATIOMATERIAALIA 89
LIITE 9. INSPIRE-PROJEKTISTA 90
LIITE 10. LÄHTEITÄ 92

INSPIRE-hanke edistää seuraavia YK:n kestävän kehityksen tavoitteita:

Osa 1. Johdanto ja perustietoja

Lajit, joita kutsutaan vieraslajeiksi, ovat kasveja, eläimiä ja muita eliöitä, jotka ovat ihmisen toiminnan seurauksena, joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti, levinneet luontaisten levinneisyysalueidensa ulkopuolelle[1]. Osa vieraslajeista pystyy sopeutumaan uuteen ympäristöönsä sekä lisääntymään ja leviämään siellä tehokkaasti. Tällöin laji voi vaikuttaa haitallisesti alkuperäisiin lajeihin ja/tai elinympäristöihin. Näitä lajeja kutsutaan haitallisiksi vieraslajeiksi, ja ne voivat aiheuttaa merkittäviä vahinkoja alkuperäisille lajeille ja ekosysteemeille. Ne voivat vaikuttaa veden virtauksiin, lisätä eroosiota, aiheuttaa ongelmia infrastruktuurille, muodostaa terveysriskejä sekä joissakin tapauksissa heikentää maa- ja metsätalouden tuottavuutta. Haitalliset vieraslajit ovat yksi viidestä merkittävimmästä luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen vaikuttavasta tekijästä. Tässä ohjeessa haitallisista vieraslajeista käytetään usein lyhyempää nimitystä vieraslajit.

Haitallisia lajeja esiintyy monenlaisissa ympäristöissä. Niiden torjunta edellyttää yleensä useiden vuosien ajan tehtävää huolellista työtä, ennen kuin esiintymä voidaan katsoa kokonaan hävitetyksi. Jo muutaman yksilön jääminen alueelle voi mahdollistaa lajin uudelleen vakiintumisen.

Yleisiä haitallisten vieraslajien leviämisreittejä ovat puutarhat ja viljelyalueet, luontoon viety puutarhajäte, istutusmateriaalien mukana kulkeutuvat epäpuhtaudet sekä kuljetusten ja tavaroiden mukana leviävät lajit, esimerkiksi painolastiveden tai siirrettävien maa-ainesten mukana.

Lainsäädäntö

EU:n vieraslajiasetus (1143/2014) sisältää joukon toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on torjua haitallisia vieraslajeja ja ehkäistä niiden leviämistä. Asetus on toimeenpantu sekä Suomen että Ruotsin lainsäädännössä.

EU-asetus mahdollistaa sen, että jäsenvaltiot voivat laatia kansallisia luetteloita kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista. Suomi otti käyttöön kansallisen luettelon vuonna 2016 ja Ruotsi vuonna 2026. Lisätietoa luetteloista löytyy Suomessa Luonnonvarakeskuksen (Luke) verkkosivuilta sekä Ruotsissa Naturvårdsverketin ja Havs- och vattenmyndighetenin verkkosivuilta.

[1] Yleisesti katsotaan, että leviäminen on tapahtunut Ruotsissa vuoden 1800 jälkeen ja Suomessa vuoden 1850 jälkeen.

EU:n tai kansallisen luettelon mukaisia haitallisia vieraslajeja koskien maanomistajilta ja toiminnanharjoittajilta on kiellettyä:

- Päästää niitä luontoon
- Kasvattaa, viljellä, myydä tai markkinoida niitä
- Pitää hallussaan, siirtää tai luovuttaa niitä muiden haltuun
- Laiminlyödä niiden hävittämistä tai päästä leviämään hallinnassaan olevalla alueelle
- Viedä tai tuoda niitä EU:n jäsenvaltioon tai EU:n alueelle

EU:n vieraslajiasetus sisältää myös ennallistamista koskevia tavoitteita. Asetuksen 20 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia ennallistamistoimia sellaisen ekosysteemin palautumisen edistämiseksi, joka on vieraslajien vuoksi heikentynyt, vahingoittunut tai tuhoutunut, ellei kustannus-hyötyanalyysi osoita, että ennallistamistoimenpiteiden hyödyt ovat liian vähäiset suhteessa niiden kustannuksiin.

Toimimattomuuden hinta kasvaa

Toimimattomuuden eli vieraslajien leviämisen torjumatta jättämisen taloudellisten kustannusten on arvioitu olevan maailmanlaajuisesti yli 400 miljardia euroa vuodessa. Kustannukset ovat nelinkertaistuneet jokaisella vuosikymmenellä 1970-luvulta lähtien (IPBES 2023). Taloudelliset vaikutukset ovat jo nyt olleet merkittäviä maa- ja metsätaloudelle. IPBES:n arvion mukaan vieraslajien maailmanlaajuiset kustannukset olivat vuonna 2019 yhteensä 423 miljardia Yhdysvaltain dollaria, josta 92 prosenttia aiheutui maatalouden satotappioista, puhtaan veden hallintaan kohdistuvista ongelmista sekä vieraslajien levittämistä taudeista. Vain kahdeksan prosenttia kustannuksista käytettiin vieraslajien hävittämiseen ja hallintaan.[2]

Toimimattomuuden kustannukset näkyvät myös omilla alueillamme. Haitallisia vieraslajeja esiintyy kaikenlaisilla maa-alueilla, mukaan lukien valtion suojelualueilla sekä kuntien omistamilla mailla. Niiden torjunta vaatii huomattavia resursseja, rahaa ja aikaa. Vaikutuksia ekosysteemeihin tunnetaan vielä puutteellisesti, mutta ne ovat useimmiten kielteisiä. Ajan myötä torjunnan ja ennallistamisen tarve kasvaa, ja vieraslajien vastaisen työn kustannukset tulevat epäilemättä olemaan merkittäviä.

[2] Haitalliset vieraslajit ja niiden hallinta – IPBES:n päätöksentekijöille suunnatun yhteenvedon käännös (SLU:n luonnon monimuotoisuuskeskus, CBM-julkaisusarja 136, 2026)

Aikainen havainnointi ja nopea vastine

Tehokkain tapa estää vieraslajien aiheuttamat haitalliset vaikutukset on havaita uudet esiintymät varhaisessa vaiheessa, aloittaa torjunta nopeasti ja ehkäistä leviämistä. Mikäli toimenpiteisiin ei ryhdytä, luonnolle aiheutuvat vahingot lisääntyvät, torjuntatoimet laajenevat, ennallistamisesta tulee lopulta välttämätöntä ja kustannukset kasvavat.

Torjunta- ja ennallistamistoimien ekologisten hyötyjen arvioidaan useimmissa tapauksissa olevan huomattavasti suuremmat kuin niiden kustannukset. Hyödyt sisältävät muun muassa elintarviketuotannon lisääntymistä, hiilen sitoutumista, ilmastonmuutokseen sopeutumisen vahvistumista, veden laadun paranemista sekä ekosysteemien toimintakyvyn ja kestävyyden vahvistumista.

Invasiivisuusriskin luokittelu

Ruotsin Naturvårdsverketin ja Havs- och vattenmyndighetenin toimeksiannosta SLU:n (Ruotsin maatalousyliopiston) Artdatabanken on arvioinut 5589 lajia, joista arvioitu 1 622 lajia riskiluokitukseen niiden potentiaalisen haitallisen vieraslajiluonteen perusteella. Yksi tapa huomioida kestävyys ja vieraslajien leviämisriski suunnittelussa on tarkastella tätä riskiluetteloa ja välttää lajeja, jotka on luokiteltu vähintään potentiaalisen riskin lajeiksi. Suomessa vastaavaa riskiluetteloa ei vielä kirjoittamisen aikaan kesällä 2026 olla toteutettu.

Riskiluetteloita voidaan käyttää tukena kasvilajien valinnassa, istutussuunnittelussa, maisemasuunnittelussa sekä luonnonhoitotyössä. Myös pitkään viljellyillä lajeilla, kuten syreenillä (*Syringa vulgaris*) ja jättipoimulehdellä (*Alchemilla mollis*), voi olla korkea riskiluokitus.

Bioturvallisesti toimittaessa on kasvimateriaalia valittaessa otettava huomioon tulevat ilmastonmuutoksen vaikutukset sekä muuttuvat leviämismahdollisuudet. Uusissa istutuksissa riskiluetteloa tulisi käyttää tausta-aineistona, jotta voidaan välttää lajit, joiden aiheuttamat haitalliset vaikutukset ekosysteemeihin saattavat ilmastonmuutoksen myötä voimistua tarpeettomasti.

Osana INSPIRE-hanketta on laadittu vaihtoehtoluettelo haitallisiksi arvioiduille puutarhakasveille. Linkki luetteloon löytyy *liitteestä 10, Lähteet*.

Kukkiva lupiinin levinnyt vanhalle niitylle.

Komealupiini (*Lupinus polyphyllus*)

Aktiivinen ja passiivinen ennallistaminen

Tämä opas keskittyy ensisijaisesti haitallisten vieraslajien poistamiseen torjuntamenetelmänä, mikä on eräs passiivisen ennallistamisen muoto. Luonnonympäristö toipuu usein itsestään, kun haitallisten vieraskasvien tai -eläinten esiintyminen vähitellen vähenee torjunnan kautta.

Voimakkaasti heikentyneillä alueilla pelkkä haitallisen vieraslajin torjunta ei kuitenkaan aina riitä. Tällöin voidaan tarvita aktiivista ennallistamista luonnonympäristön palauttamiseksi.

Liitteessä 1 on lisätietoa sekä aktiivisesta että passiivisesta ennallistamisesta. Siellä on myös tarkistuslista, joka voi auttaa arvioimaan, onko aktiivinen ennallistaminen kyseisessä kohteessa tarpeen. Ennallistamista koskevat tiedot perustuvat INSPIRE-hankkeen yhteydessä laadittuun erilliseen strategiaraporttiin. Strategiaraportissa kuvataan yksityiskohtaisemmin aktiivisen ennallistamisen toteuttamistapoja. Linkki raporttiin löytyy *liitteestä 10, Lähteet*.

Yhteismaan tragedia

Yhteismaan tragedian käsite kuvaa tilannetta, jossa monet ihmiset jakavat yhteisen resurssin, mutta yksikään toimija ei koe olevansa täysin vastuussa sen hoidosta.

Haitallisiin vieraslajeihin liittyvässä työssä yhteiseksi resurssiksi voidaan nähdä esimerkiksi luonnonympäristöt, viheralueet, vesistöt, kuntien omistamat maa-alueet, yhteisomistuksessa olevat maat sekä biologinen monimuotoisuus.

Lisätietoa siitä, miten yhteismaan tragediaa voidaan ehkäistä, löytyy *liitteestä 2, Yhteismaan tragedia*.

Bioturvallisuus

Bioturvallisuus[3] tarkoittaa kaikkia suoja- ja varotoimenpiteitä, joilla vähennetään haitallisten vieraslajien sekä muiden haitallisten eliöiden ja tautien leviämisen ja uusien esiintymien syntymisen riskiä.

Bioturvallisuus on keskeinen työkalu ja ensimmäinen puolustuslinjamme haitallisten vieraslajien leviämistä vastaan. Kun laji on kerran vakiintunut uudelle alueelle, sen torjunta on usein erittäin vaikeaa ja kallista. Bioturvallisuus on tärkeää kaikessa kunnan ulkona tapahtuvassa toiminnassa, mutta myös asukkaiden arjessa esimerkiksi retkeilyn,

[3] Bioturvallisuus on termi, jonka olemme valinneet englanninkielisen sanan biosecurity suomenkieliseksi vastineeksi. Alan sanastossa käytetään toisinaan myös termejä vieraslajihygienia tai leviämisen ehkäisyyn tähtäävä työ.

kalastuksen, puutarhanhoidon ja muun ulkoilun yhteydessä.

Bioturvallisuus tarkoittaa myös sitä, että tarkastelemme aktiivisesti omaa toimintaamme luonnonympäristössä, tunnistamme tilanteet, joissa voimme vahingossa levittää vieraslajeja, sekä pohdimme keinoja leviämisriskin vähentämiseksi.

Bioturvallinen toiminta voi sisältää monenlaisia toimenpiteitä, mutta usein kyse on yksinkertaisista käytännöistä, kuten:

- Työvälineiden puhdistamisesta
- Ajoneuvojen puhdistamisesta
- Kenkien ja työvaatteiden puhdistamisesta eri kohteiden välillä liikuttaessa

Bioturvallinen toiminta edellyttää ymmärrystä siitä, miten vieraslajit leviävät.

Kuinka vieraslajit leviävät

Haitalliset vieraslajit ovat ihmisen toiminnan seurauksena levinneet luontaisen esiintymisalueensa ulkopuolelle, missä ne aiheuttavat haittaa uudessa elinympäristössään. Kun vieraslaji on vakiintunut alueelle, se voi levitä edelleen sekä luonnollisten prosessien että ihmisen toiminnan seurauksena.

Leviäminen ihmistoiminnan kautta

Ihmiset voivat levittää vieraslajeja monin eri tavoin, usein huomattavasti nopeammin ja pidemmille etäisyyksille kuin luonnolliset leviämismekanismit.

Vieraslajeja voidaan levittää tahattomasti esimerkiksi seuraavien toimintojen yhteydessä:

- Vapaa-ajan aktiviteetit, kuten retkeily ja kalastus
- Elinkeinotoiminta, kuten maa- ja metsätalous
- Alueiden hoito ja ylläpito, kuten kunnossapito, rakentaminen, maanrakennus, kunnostushankkeet sekä uusien reittien ja infrastruktuurin rakentaminen
- Puutarha-ala, mukaan lukien kasvien ja muiden tuotteiden kauppa sekä puutarhanhoito
- Maastotyöt, kuten inventoinnit, seuranta ja tutkimustoiminta
- Matkustaminen

Jos asianmukaiset bioturvallisuuskäytännöt puuttuvat, vieraslajeille syntyy monia mahdollisuuksia kulkeutua huomaamatta uusille alueille, mikä lisää leviämisen ja uusien esiintymien syntymisen riskiä.

Jokainen voi osaltaan vähentää riskiä yksinkertaisilla toimilla, esimerkiksi puhdistamalla kenkänsä maastossa liikkumisen jälkeen.

LEVIÄMISEN VÄLITTÄJÄT

Vieraslajit voivat levitä monenlaisten välittäjien mukana:

Siemenet ja itiöt - Voivat kulkeutua maa-ainesten mukana sekä tarttua vaatteisiin, kenkiin ja työvälineisiin.

Kasvin osat - Kasvinosia voi olla vaikea havaita, ja ne voivat kulkeutua helposti vaatteiden, työkalujen, koneiden ja veden mukana.

Pintakasvustot ja kiinnittyneet eliöt - Esimerkiksi vesieliöt voivat kiinnittyä veneiden pohjiin tai muihin rakenteisiin ja levitä huomaamatta uusille alueille.

Elävät yksilöt - Esimerkiksi hyönteiset tai niiden pitkäikäiset toukkavaiheet voivat kulkeutua tavaroiden, materiaalien ja kuljetusten mukana.

Mikroskooppiset eliöt - Virukset, bakteerit ja sieni-itiöt voivat levitä huomaamatta, koska niitä ei voida havaita paljaalla silmällä.

Kuinka työskennellä bioturvallisesti

Bioturvallisuuspakkaus

Bioturvallisuuden parantamiseksi päivittäisessä työssä voidaan koota yksinkertainen bioturvallisuuspakkaus edullisista tarvikkeista.

Perusvarustuksen tulisi sisältää:

- Kova harja
- Noin 5 litraa puhdasta vettä
- Työkalu kenkien pohjiin tarttuneen maa-aineksen poistamiseen
- Lisäharja tai sieni
- Paperipyyhkeitä tai kosteuspyyhkeitä
- Suljettavia muovipusseja
- Muovilaatikko bioturvallisuusvälineiden säilyttämiseen

Täydentävä varustus voi sisältää:

- Vaihtovaatteet
- Vaihtokengät tai saappaat
- Varatyövälineitä

- Vaihtosuojakäsineet

Suosittelemme käyttämään materiaaleja, joihin siemenet ja kasvinosat tarttuvat huonosti sekä ovat helposti puhdistettavia maastotyön jälkeen.

Bioturvalliset toimintatavat

Maastotyöt tulee suunnitella, valmistella ja toteuttaa siten ettei vieraslajeja siirry toisille alueille.

Ennen kohdekäyntiä - riskienarviointi

- Tunne kohdealue. Onko alueelta tiedossa vieraslajihavaintoja?
- Arvioi havaintojen ajantasaisuus. Voiko esiintymä olla muuttunut merkittävästi havaintojen jälkeen?
- Valitse ajankohta siten, että leviämisriski on mahdollisimman pieni lajin elinkierto huomioiden. Onko kohteella hyödyllistä torjua kasvukausi huomioon ottaen?
- Arvioi muut turvallisuusriskit työntekijöille, kuten vesistöt, jyrkät rinteet ja vilkkaasti liikennöidyt tiet.
- Suunnittele kohteiden vierailujärjestys niin, että leviämisriski minimoidaan.
- Varmista, että kaikki osallistujat tuntevat bioturvalliset toimintatavat.
- Selvitä kulkureitit alueelle ja alueelta pois.
- Hyödynnä mahdollisuuksien mukaan päällystettyjä pysäköinti- ja työskentelyalueita.
- Varmista puhtaan veden saatavuus välineiden puhdistamiseen.
- Suunnittele kasvijätteen käsittely etukäteen.
- Varmista, että myös mahdollisesti vieraslajeja sisältäville maa-aineksille on asianmukainen käsittelysuunnitelma.
- Tarkista, että käytettävät vaatteet ja jalkineet ovat helposti puhdistettavia.
- Varmista, että vaatteet, välineet ja ajoneuvot ovat puhtaita ennen kohteelle saapumista.
- Varmista myös ajoneuvojen puhdistaminen kasvinosista ja siemenistä ennen alueelta poistumista.

Kohteessa – hyvät bioturvallisuuskäytännöt

- Pidä bioturvallisuuspakkaus aina mukana.
- Jos alueella esiintyy helposti sinkoilevia siemeniä (esimerkiksi jättipalsamilla), käytä päähinettä, jotta siemenet eivät tartu hiuksiin.
- Ota mukaan vain välttämättömät työvälineet.
- Tarkista ennen käyttöä, että välineet ovat puhtaita maa-aineksesta ja kasvimateriaalista.
- Liiku vain niillä alueilla, joilla työskentely on tarpeen.
- Perusta tarvittaessa yksinkertainen puhdistuspiste välineille ja varusteille.
- Vältä ajoneuvojen käyttöä maastossa, ellei se ole välttämätöntä.
- Jos ajoneuvoja käytetään, puhdista erityisesti renkaat ja pyöräkotelot huolellisesti ennen työaluetta ja sen jälkeen.
- Suosi päällystettyjä kulkuväyliä.
- Puhdista kaikki välineet, jalkineet ja vaatteet ennen alueelta poistumista.
- Yleisessä virkistyskäytössä olevilla alueilla voidaan tarvittaessa harkita tilapäisiä kulkurajoituksia tai reittimuutoksia leviämisriskin vähentämiseksi.

Torjunnan jälkeen – varmista ettei leviämistä tapahdu

- Varmista, että kaikki työvälineet, vaatteet, jalkineet ja ajoneuvot on puhdistettu ennen seuraavaa maastokohdetta

Tietoa Ruotsin ympäristöhallinnolta siitä, miten haitallisten vieraslajien leviämisriskiä voidaan ehkäistä. Tekstit ovat ruotsiksi, mutta hyödynnettävissä käännettynä esimerkiksi tekoälyä hyödyntäen. Suomen kielellä ei vastaavia ohjeistuksia syksyllä 2026 vielä löytynyt:

Tietoa Ruotsin meri- ja vesiviranomaiselta siitä, miten vedessä elävien haitallisten vieraslajien leviämistä voidaan ehkäistä:

Kasvijätteen käsittely

Kasvijätteen asianmukainen käsittely on tärkeä osa vieraslajien torjuntatyötä.

Kunnalla tulisi olla käytännöt sekä tavallisen kasvijätteen että vieraslajeista peräisin olevan kasvijätteen käsittelyyn. Lisäksi on tärkeää, että kunnalla on toimintamalli ja suunnitelma sellaisten maamassojen käsittelyyn, jotka sisältävät vieraslajeja. Vieraslajeja sisältävien maamassojen käsittelyssä tulee noudattaa erityistä varovaisuutta. Lisäohjeita löytyy liitteestä 3: Vieraslajeja sisältävien maamassojen käsittelyohjeet. Yhteistyötä kannattaa tehdä paikallisen jätehuoltoyrityksen kanssa.

On kuitenkin tärkeää muistaa, ettei kaikkea kasvijätettä aina tarvitse kuljettaa pois torjuntakohteesta. Kasvinosien jättäminen paikalleen voi vähentää kustannuksia ja kuljetustarvetta sekä tehostaa työn toteuttamista. Mahdollisuus jättää kasvimateriaali paikalle riippuu torjuttavasta lajista, sillä jotkin lajit voivat juurtua uudelleen. Siksi on tärkeää selvittää, mikä toimintatapa soveltuu kyseiselle lajille.

Torjuntakohteeseen kasoihin jätettyä jättipalsamia. Vaikka kasoista voi nousta uusia taimia, ne keskittyvät pienelle, rajatulle alueelle kasan ympärille ja ovat helposti hallittavissa seuraavilla tarkastuskäynneillä.

Jos kasvimateriaalia jätetään paikalle, suositellaan uutta tarkastuskäyntiä 3–6 viikon kuluttua sen varmistamiseksi, ovatko kasvit selviytyneet hengissä tai onko alueelle noussut uusia taimia, jotka tulee torjua siementuotannon tai muun jätteestä lähtöisin olevan leviämisen estämiseksi.

Esimerkiksi jättipalsamin leikattu kasvusto voidaan usein jättää paikalleen, jos torjunta tehdään riittävän aikaisin kesällä ennen siementen muodostumista.

Osa 2. Aloita vieraslajityö!

Jos kunnassa ei vielä ole aloitettu vieraslajityötä tai olet uusi aiheen parissa, voit käyttää seuraavia vaiheita työn käynnistämiseen.

Ensimmäisenä vuotena tavoitteena voi olla perustietojen hankkiminen, vastuutahojen tunnistaminen tai nimeäminen organisaatiossa, torjuttavien lajien ja tavoitteiden priorisointi, olemassa olevan tiedon kokoaminen ja seurantajärjestelmän luominen, korkean riskin kohteiden tunnistaminen ja kartoitus, toimintamallin laatiminen uusille kiireellistä reagointia vaativille havainnoille, jätehuollon käytäntöjen varmistaminen sekä monivuotisen toimenpideohjelman budjetointi.

Hanki perustiedot

Varaa muutama tunti aikaa tutustuaksesi Vieraslajit.fi-sivuston vieraslajeja koskevaan aineistoon. Selvitä, mitä vieraslajit ovat, miksi ne ovat ongelmallisia, mitkä lajit kuuluvat lainsäädännön piiriin ja mitä vastuita organisaatiollasi on.

Tutustu myös SLU:n (Ruotsin maatalousyliopiston) riskiluokituksiin saadaksesi käsityksen korkean riskin lajeista, jotka eivät aina kuulu lainsäädännön piiriin, mutta joista on silti tärkeää olla tietoinen.

Selvitä tämän jälkeen vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä tiedämme vieraslajitilanteesta kunnassa?

  Mitä lakisääteisesti hallittavia haitallisia vieraslajeja kunnassa esiintyy? Missä lajit esiintyvät ja kuinka laajalle ne ovat levinneet? Esiintyykö kunnassa muita yleisiä haitallisia vieraslajeja?

- Ketkä tulee ottaa mukaan?

  Kunnan sisällä:

  - Maanomistuksesta tai alueiden hoidosta vastaavat toiminnot, kuten:
  - Puistoja ja katuja hoitavat yksiköt
  - Maaomaisuuden hallinta ja maankäytön kehittäminen
  - Liikunta- ja vapaa-ajan palvelut
  - Kiinteistöhoito
  - Ympäristö- ja luonnonsuojelutoimi
  - Jätehuolto
  - Kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus (asemakaavat ja yleiskaavat)
  - Lupa- ja valvontatoiminnot
  - Viestintä
  - Päättäjät ja viranhaltijat

  Kunnan ulkopuolella:

  - Paikallinen jätehuoltoyhtiö
  - Väylävirasto /Trafikverket
  - Urakoitsijat
  - Kunnalliset yhtiöt
  - Kiinteistöomistajat vaikuttuneiden alueiden yhteydessä

- Tarvitaanko vastuullisille toimialoille sisäistä koulutusta tai tiedotusta?

Kuva kanadanpiiskusta.
Jakob Robertsson, Typoform.

Kartoitus, priorisointi ja seuranta

Jatkotyön pohjaksi on tarpeen kartoittaa ja inventoida ainakin tunnetut vieraslajien esiintymät. Tämä mahdollistaa korkean riskin kohteiden tunnistamisen, mikä on tärkeää myöhemmässä priorisointityössä. Työn tulosten seuraamiseksi tulee laatia myös seurantasuunnitelma. Lisäohjeita kartoituksen, priorisoinnin ja inventointien toteuttamiseen löytyy *osista* 3. *Kartoitus*, *osasta* 4. *Priorisointi* ja *osasta* 5. *Kenttätyö*. Selvitä myös organisaation käytettävissä olevat resurssit: Kuka vastaa kartoituksesta toimistotyönä? Kuka vastaa maastokartoituksista? Usein tehtävät voidaan jakaa useamman henkilön kesken.

Aseta tavoitteet jokaiselle vieraslajille

Jokaiselle kunnan maaomistuksella esiintyvälle vieraslajille tulisi asettaa selkeä tavoite. Tavoitteiden tulee perustua voimassa olevaan lainsäädäntöön, valtakunnallisiin ja alueellisiin ohjelmiin sekä kunnan omaan kunnianhimotasoon.
Tavoitteet voivat olla:

- **Täydellinen torjunta** – Laji poistetaan kokonaan kunnan hallinnoimilta alueilta.

  Tämä tavoite soveltuu lajeille, joiden esiintymät ovat pieniä, jotka on havaittu varhaisessa vaiheessa tai joiden täydellinen hävittäminen arvioidaan edelleen mahdolliseksi.

  Joillakin alueilla vieraslajin torjunnan jälkeen voidaan tarvita myös ennallistamistoimia, jotta vieraslajin aiheuttamat luontoarvojen tai ekosysteemitoimintojen menetykset voidaan palauttaa. Lisätietoa löytyy *liitteestä 1: Aktiivinen ja passiivinen ennallistaminen*.

- **Estä leviämisen jatkuminen** – Lajin leviäminen rajataan nykyiseen esiintymisalueeseensa.

  Tämä tavoite soveltuu lajeille, joiden täydellinen hävittäminen ei ole realistista. Tällöin painopiste siirtyy pitkäjänteiseen hallintaan, jossa jatkuvilla hoitotoimilla rajoitetaan leviämistä, pienennetään esiintymien laajuutta ja suojellaan erityisen arvokkaita alueita lajilta.

  Joillekin lajeille voi olla olemassa alueellisia tai valtakunnallisia toimenpideohjelmia. Tällöin kunnan tulisi sovittaa oma työnsä yhteen näiden ohjelmien kanssa.

- **Estä vakiintuminen** – Lajin leviäminen ja uusien esiintymien syntyminen estetään.

  Tämä tavoite soveltuu lajeille, joita kunnassa ei vielä esiinny, mutta joiden arvioidaan leviävän alueelle tulevaisuudessa. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää ennaltaehkäisevää toimintaa, kuten viestintää ja tietoisuuden lisäämistä, bioturvallisuuteen perustuvien työmenetelmien käyttöönottoa, valmiutta havaita uudet esiintymät varhaisessa vaiheessa sekä nopeita torjuntatoimia ennen lajin vakiintumista havaitulle alueelle.

- **Suojele herkkiä alueita** – Lajin leviäminen luonnonsuojelualueille tai muihin herkkiin ympäristöihin estetään.

Saarten rannoilla kasvava kurtturuusu (*Rosa rugosa*) voi olla esimerkki tilanteesta, joissa aktiivinen ennallistaminen on tarkoituksenmukaista. Kurtturuusu on merkittävä uhka monille hiekkaisille ympäristöille rannikolla, jotka ovat tärkeitä elinympäristöjä monille hiekalla eläville kasvi- ja eläinlajeille.

Organisoi työt kunnan sisällä

Vieraslajityö edellyttää pitkäjänteistä näkökulmaa. Laadi koko kuntaa koskeva toimintasuunnitelma, joka selkeyttää organisaation vastuut ja sisältää vähintään viiden vuoden toimenpidesuunnitelman. Lisäohjeita toimintasuunnitelman laatimiseen löytyy *luvusta 6: Organisointi, suunnittelu ja budjetointi*. Esimerkkejä toimintasuunnitelmista löytyy myös *liitteestä 8: Esimerkkiasiakirjat ja inspiraatiomateriaali*.

Varautuminen uusiin vieraslajeihin

Kunnalla tulisi olla toimintamalli kiireellisten havaintojen ja uusien vieraslajien käsittelyyn niiden löytyessä. Tämä suunnitelma voidaan sisällyttää kunnan vieraslajeja koskevaan toimintasuunnitelmaan. Siinä tulisi määritellä selkeästi vastuunjako, raportointikäytännöt, päätöksentekoprosessit sekä nopean reagoinnin menettelytavat.

Tärkeitä menestystekijöitä ovat:

- Henkilöstön riittävä osaaminen uusien esiintymien tunnistamiseen.
- Käytössä oleva toimiva raportointijärjestelmä, jonka avulla toimenpiteitä voidaan käynnistää nopeasti.
- Selkeästi määritelty vastuu ja tehtävät.

Laadi budjetti

Vieraslajien tehokas hallinta edellyttää riittäviä taloudellisia resursseja. Laadi siksi päättäjille arvio tarvittavista resursseista ja niiden kustannuksista.

Lisäohjeita rahoituksesta löytyy *luvusta 6. Organisointi*.

Jätteiden käsittely

Tarkista vieraslajeihin liittyvien kasvijätteiden sekä vieraslajeja sisältävien maamassojen käsittelyohjeet ja käytännöt. Selkeät toimintaohjeet ja menettelytavat tulisi olla saatavilla sekä kunnan omalle henkilöstölle että kuntalaisille.

Tee yhteistyötä muiden maanomistajien kanssa

Viesti ja koordinoi toimenpiteitä muiden maanomistajien kanssa alueilla, missä vieraslajiesiintymät ovat usean maanomistajan alueella. Torjuntatyön tehokkuus edellyttää, että vierekkäisten alueiden maanomistajat toteuttavat toimenpiteitä yhteensovitetusti. Jos torjuntaa tehdään vain osalla vaikuttunutta aluetta, on suuri riski, että laji leviää nopeasti takaisin torjutulle alueelle.

Myös kustannusten jakamisesta maanomistajien kesken tulisi sopia etukäteen ennen toimenpiteiden aloittamista.

Osallista kuntalaiset

Halutessaan kunta voi ottaa asukkaat ja paikalliset toimijat mukaan vieraslajien torjuntaan. Tämä on erittäin kustannustehokas tapa lisätä käytettävissä olevia resursseja.

Vinkkejä erilaisiin osallistamismenetelmiin löytyy *luvusta 8: Kuntalaisten osallistaminen*.

Osa 3. Kartoitus

Jotta toimenpiteitä voidaan suunnitella ja priorisoida tehokkaasti, kunnan on tiedettävä, missä haitallisten vieraslajien esiintymät sijaitsevat ja kuinka laajoja ne ovat. Kartoitus on siksi keskeinen osa vieraslajityötä. Kartoitus toimii myös tärkeänä työkaluna torjuntatyön etenemisen seurannassa pitkällä aikavälillä.

Kartoitusaineisto on lisäksi arvokas tietolähde alueellisille viranomaisille tehtävässä raportoinnissa sekä kunnan pitkäjänteisessä suunnittelussa.

KARTOITUSJÄRJESTELMÄN PERIAATTEITA

- Käytettävissä maastotyössä, toimii matkapuhelimella tai tabletilla
- Sisältää sekä inventointi- että torjuntatietoja havaitusta kohteesta
- Mahdollista lisätä valokuvia
- Näyttää maaomistajuustiedot
- Tukee monivuotista suunnittelua
- Helpottaa raportointia alueellisiin ja kansallisiin järjestelmiin
- Tarjoaa selkeän pohjan seurannalle ja priorisoinnille

Olemassa olevan tiedon kokoaminen

Kartoituksen tulisi sisältää sekä tiedot tunnetuista priorisoitujen lajien esiintymistä että maastoinventoinneissa kerätty tieto.

Tunnettujen esiintymien tietoja voidaan hakea kansallisista raportointijärjestelmistä: Suomessa Vieraslajit.fi-palvelusta ja Ruotsissa Artportalenista. Nämä tietokannat perustuvat viranomaisten, organisaatioiden ja yksityishenkilöiden ilmoittamiin havaintoihin, joita päivitetään jatkuvasti.

Talvikausi on usein hyvä ajankohta tietojen keräämiseen kansallisista järjestelmistä, sillä edellisen maastokauden havainnot on yleensä siihen mennessä sekä tallennettu että tarkistettu.

Kun tietoja viedään näistä järjestelmistä, havainnot esitetään tavallisesti kartalla pisteinä. Jotta esiintymien laajuutta ja niiden sijoittumista eri

ympäristöihin voidaan arvioida, esiintymät tulee kartoittaa alueina eli polygoneina. Polygonimuotoinen paikkatieto helpottaa myös torjuntatoimien priorisointia.

Tämän vuoksi havaintopaikat tulee tarkastaa maastossa inventointien avulla.

Suomi

Suomen raportointijärjestelmässä kuntatasoiset kartat ja kaikki havaintotiedot ovat käytettävissä Vieraslajit.fi-palvelussa käyttäjätilin luomisen jälkeen. vieraslajit.fi. Ohjeita aineston lataamiseen löytyy *liitteestä 10. Lähteet.*

Ruotsi

Yksityiskohtaisiin kuntatason karttatietoihin ja kaikkiin havaintoihin pääsee käsiksi luomalla käyttäjätilin palveluun fynddata.artdatabanken.se. Ohje Artportalen-aineiston lataamiseen löytyy *liitteestä 10: Lähteet.*

Kuvakaappaus Artportalenista.

Vieraslajit.fi

Invasivaarter.nu

Maastotyöhön soveltuvat paikkatietojärjestelmä

Jotta inventointi- ja torjuntatietojen kartoitus palvelisi sekä suunnittelijoita että maastotyön tekijöitä, karttajärjestelmän tulee olla käytännöllinen kenttäkäyttöön. Sopivia taustakarttoja ovat esimerkiksi ortoilmakuvat, maastokartat ja naiden yhdistelmät, joissa maastokartta on osittain läpinäkyvä. Myös kunnan maanomistajuustietojen näkyminen kartalla hyödyllistä esimerkiksi läpinäkyvänä karttatasona, jotta inventoivat maanomistukset voidaan tunnistaa helposti.

Dokumentoinnin laadun parantamiseksi ja kirjoitusvirheiden vähentämiseksi tietojen syöttämisen tulisi olla mahdollisimman yksinkertaista. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi pudostusvalikoilla, vakioiduilla tietojentäyttövaihtoehdoilla, vapaan tekstin määrän rajoittamisella ja mobiililaitteille optimoiduilla lomakkeilla. Järjestelmän suunnittelussa kannattaa hyödyntää kunnan paikkatietoasiantuntijoiden osaamista.

Inventointi – kerättävät tiedot

Maastotyössä esiintymistä tulee tallentaa sellaista tietoja, joka tukee myöhempää suunnittelua ja seurantaa. Esimerkkejä tallennettavista tiedoista ovat esiintymän rajaus polygonina, pisteinä tai tarvittaessa myös viivakohteina tallentaen, kasvuston tiheys, luontotyyppi kohteessa, kohteen ympäröivä maankäyttö ja valokuvat kohteesta.

Jos inventoinnin yhteydessä löytyy uusia vieraslajiesiintymiä, ne tulee dokumentoida siten, että tiedot voidaan siirtää joko suoraan tai kunnan oman kartoitusjärjestelmän kautta kansallisiin raportointipalveluihin (Vieraslajit.fi /Artportalen.se).

Jos esiintymä ulottuu naapurikiinteistöille, tästä tulee myös ilmoittaa. Tällöin valvova viranomainen voi tiedottaa asianomaisia maanomistajia ja torjuntatoimia voidaan koordinoida tehokkaammin.

Jokaisesta esiintymästä tulisi tallentaa:

- Laji
- Inventointipäivämäärä
- Inventoinnin suorittanut henkilö
- Vastuutaho, tai alueesta vastaava yksikkö, mikäli kunnassanne niitä on useampia
- Suositeltu torjuntamenetelmä (esimerkiksi käsin kitkentä, niitto, oksasaksilla leikkaaminen, viputyökalulla tai lapiolla poistaminen, kemiallinen torjunta, kaivaminen, laidunnus tai menetelmien yhdistelmä)
- Lyhyt kuvaus esiintymästä (kasvuston tiheys, laajuus, kehitysvaihe, alueen ominaisuudet ja leviämisriski)
- Valokuvien lisääminen on suositeltavaa aina kun mahdollista. Ne helpottavat laadunvarmistusta ja seurantaa sekä helpottavat visuaalista eroa vuosien välillä esiintymän tilan etenemisestä.

Torjuntatoimien dokumentointi

Kun karttajärjestelmää käytetään torjuntatoimien suunnitteluun ja seurantaan, siinä tulisi olla erilliset kentät toteutettujen toimenpiteiden kirjaamista varten.

Kartalla tulisi näkyä torjuttavat alueet. Lisäksi järjestelmän tulee mahdollistaa uusien kohteiden lisääminen maastossa, jotta pienet ja nopeasti torjutut esiintymät voidaan dokumentoida välittömästi.

Inventointitietojen lisäksi työkohteesta tulisi tallentaa:

- Suoritetun torjunnan päivämäärä
- Torjunnan toteuttaja
- Käytetty torjuntamenetelmä
- Torjunnan tila (Esimerkiksi: Torjuntaa ei aloitettu, ensimmäinen torjuntakerta toteutettu, toinen torjuntakerta toteutettu, kolmas torjuntakerta toteutettu, ei havaintoja vuosi 1, ei havaintoja vuosi 2, torjuntaa ei voitu toteuttaa)
- Muistiinpanot – seurannan kannalta tärkeät havainnot, työn suorituksen huomiot, turvallisuusriskit kohteessa
- Valokuvat – torjuntakohteista on suositeltavaa ottaa kuvat ennen toimenpiteitä ja niiden jälkeen. Näin muutokset voidaan osoittaa selkeästi raportoinnissa ja vaikutusten arvioinnissa.

Osa 4. Priorisointi

Kun käytettävissä olevat resurssit ovat rajalliset, kaikkia vieraslaji esiintymiä ei yleensä voida torjua samanaikaisesti. Jotta käytettävissä olevat resurssit voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti, kunnan on priorisoitava sekä torjuttavat lajit että torjuntatoimenpiteiden toteutusjärjestys. Priorisoinnissa tulisi huomioida useita tekijöitä, kuten lainsäädäntö, valtakunnalliset ja alueelliset linjaukset, varhaiset havainnot, esiintymien sijainti, leviämisriski ja aiemmin toteutettujen torjuntatoimien jatkaminen.

Priorisointi eri lajien välillä

Eri vieraslajien välisessä priorisoinnissa kunnan tulee ensisijaisesti huomioida ne haitalliset vieraslajit, joita koskee lainsäädännön mukainen torjuntavelvoite.

Lisäksi tulee selvittää, ovatko valtakunnalliset tai alueelliset viranomaiset määritelleet tiettyjen vieraslajien torjunnalle erityisiä painopisteitä. Jos tällaisia priorisointeja ei ole olemassa tai kunta haluaa huomioida myös muita lajeja, voidaan tehdä oma arviointi. Arvioinnissa voidaan tarkastella esimerkiksi lajien leviämiskykyä. Tehokkaasti leviävät lajit käyttävät leviämiseensä esimerkiksi tuulta, eläimiä, vesistöjä ja tiealueiden kunnossapitoa. Lajit, jotka leviävät pääasiassa emokasvin välittömään läheisyyteen esimerkiksi siementen avulla, voidaan jossain tilanteissa asettaa hieman alemmalle prioriteetille. Tämä koskee kuitenkin vain tilanteita, jossa laji ei samalla aiheuta merkittävää riskien muiden priorisointikriteerien perusteella. Ohjeita laajalle alueelle levinneiden lajien hallintaan löytyy ympäristöviranomaisten laatimista oppaista, katso *liite 10: Lähteet*.

Varhainen havaitseminen

Pienet ja vasta hiljattain syntyneet esiintymät tarjoavat usein parhaat mahdollisuudet onnistuneeseen hävittämiseen. Varhaisessa vaiheessa toteutetut toimet ovat edullisempia, vaativat vähemmän työvoimaa ja johtavat nopeammin täydelliseen hävittämiseen ennen siemenpankin monivuotista täyttymistä kohteeseen. Jos pieniin esiintymiin ei puututa ajoissa, ne voivat kasvaa huomattavasti laajemmiksi vakiintuessaan ja aiheuttaa merkittävästi suurempia kustannuksia tulevaisuudessa.

Kuva komealupiinista.
Jakob Robertsson, Typoform.

Sijainti ja leviämisriski

Jokaisen lajin ja esiintymän osalta tulee arvioida riski leviämisestä uusille tai erityisen herkille alueille. Priorisoinnissa kannattaa huomioida myös käytännön työn logistiikka. Useiden lähekkäin sijaitsevien esiintymien torjuminen samanaikaisesti on usein tehokkaampaa kuin resurssien hajauttaminen laajalle alueelle.

Jos maastohenkilöstö työskentelee jo tietyllä alueella, lisäkohteiden käsittely samalla alueella voidaan yleensä tehdä suhteellisen pienin lisäkustannuksin.

Suojellut ja maisemallisesti arvokkaat alueet

Alueilla, joilla on merkittäviä luontoarvoja kuten luonnonsuojelualueet, Natura2000-alueet, uhanalaisten lajien elinympäristöt ja muut arvokkaat luontokohteet tulisi olla kartoitettavien ja priorisoitavien alueiden keskiössä. Jo pienetkin vieraslajiesiintymät voivat aiheuttaa huomattavaa haittaa luonnon monimuotoisuudelle ja ekosysteemien toiminnalle.

Jotta vieraslajien leviäminen tällaisille alueille voidaan estää, tulisi priorisoinnissa huomioida myös niiden läheisyydessä sijaitsevat kohteet sekä alueet, joista leviäminen arvokkaille luontoalueille on mahdollista.

Kanadanpiisku (*Solidago canadensis*).

Leviämiskäytävät ja väylät

Monet vieraslajit leviävät nopeasti ympäristöön. Leviämisen nopeuteen vaikuttaa muun muassa se, kasvaako laji sille suotuisassa ympäristössä ja onko ympäristössä tilaa uusille esiintymille. Siksi on tärkeää tunnistaa vieraslajien leviämisrintamat ja -väylät, joiden kautta laji voi levitä uusille alueille. Esimerkkejä leviämisväylistä komealupiinille (lupinus polyphyllus) on tienpientareet, rata-alueet, jalankulku- ja pyörätiet. Jättipalsami (impatiens glandulifera) tyypillisiä leviämiskäytäviä ovat vesistöt ja voimajohtolinjat. Lajista riippuen leviämistä voi helpottaa myös niityt, laidunalueet, kosteikot, ranta-alueet, metsät ja metsänreunat. Strategisella torjunnalla leviämisrintamilla voidaan estää tai hidastaa vieraslajien leviämistä ympäröiville alueille.

Ennen torjuntaa tulisi aina arvioida leviämissuunta. Vesistöjen lähistöllä olevissa esiintymissä torjunta kannattaa yleensä aloittaa yläjuoksulta ja edetä alavirtaan. Näin vähennetään riskiä, että kasvinosia tai siemeniä kulkeutuu veden mukana jo käsitellyille alueille. Laajoissa avoimissa kasvustoissa voi olla tarkoituksenmukaista aloittaa torjunta ulkoreunoilta ja edetä kohti keskiosia.

Puistot ja viheralueet

Kunnalliset puistot, asuntoalueet, pihapiirit ja viheralueet, erityisesti luonnonalueiden, metsänreunojen ja vilkkaasti käytettyjen virkistysalueiden läheisyydessä, voivat toimia vieraslajien leviämislähteinä ympäröivään luontoon.

Tämä tulisi ottaa huomioon priorisoinnissa myös siksi, että kunnan on tärkeää toimia esimerkkinä julkisten alueidensa hoidossa.

Aiemmat torjuntatoimet

Kustannustehokkaiden tulosten saavuttamiseksi priorisoinnissa tulee huomioida, onko alueella jo aiemmin tehty torjuntatyötä tai käytetty taloudellisia resursseja.

Jos torjunta on jo käynnistetty jollakin alueella, näiden kohteiden jatkotoimet tulisi yleensä asettaa etusijalle ennen uusien alueiden käsittelyä.

Johdonmukainen ja pitkäjänteinen seuranta on onnistumisen kannalta ratkaisevaa. Useiden vuosien ajan hoidettu alue voi nopeasti vieraslajistua uudelleen, jos torjuntatyö lopetetaan liian aikaisin.

TARKISTUSLISTA PRIORISOINTIIN

- Priorisoi lajit lainsäädännön velvoitteiden, toimintaohjelmien, strategioiden ja torjuntaohjeistusten perusteella
- Priorisoi alueet:
  - Varhaisten havaintojen perusteella – pienet ja vastamuodostuneet esiintymät
  - Sijainnin ja leviämisriskin perusteella
  - Aikaisemmin toteutettujen torjuntatoimien perusteella

Osa 5. Maastotyö

Maastotyötä tekevien henkilöiden tulee tunnistaa vieraslajit ja osata työskennellä turvallisesti. Mikäli tarvittavaa osaamista ei ole, työnjohdon tulee varmistaa, että koulutukseen varataan riittävästi aikaa.

Maastohenkilöstön tarvitsemat tiedot työhön:

- Kunnassa havaittujen yleisimpien vieraslajien tunnistaminen
- Torjuntamenetelmien tunteminen ja oman turvallisuuden varmistaminen työtehtävässä esimerkiksi jättiputken (Heracleum – ryhmä) kasvinesteen aiheuttamien riskien huomioiminen
- Uusien havaintojen raportointitavat
- Ymmärrys, kuinka vältetään itse aiheuttamasta vieraslajien leviämistä

Työn valmistelu ja toteutus

Ennen vieraslajien torjuntatyön aloittamista maastossa tulee käydä läpi seuraavat asiat:

Bioturvallisuus - Varmista, että osaat toteuttaa työn biosuojelun vaatimusten mukaisesti *luvussa 1 Johdanto ja perustiedot / Bioturvallisuus kuvattujen toimintatapojen mukaisesti.*

Lajin tunnistaminen – Varmista ennen työn aloittamista, että tunnistetaan torjuttava vieraslaji oikein.

Lisätietoa lajintuntemuskoulutuksesta löytyy *luvusta 6: Organisointi / Osaamisen kehittäminen koko organisaatiossa / Koulutus maastotyöhön.* Lajikohtaisia tunnistusoppaita löytää vieraslajit.fi -sivustolta.

Työturvallisuus – Selvitä liittyykö torjuttavaan lajiin tai torjuntakohteeseen erityisiä riskejä. Esimerkiksi jättiputken (*Heracleum – ryhmä*) kasvineste voi yhdessä auringonvalon kanssa aiheuttaa vakavia ihovaurioita. Työskentely tiealueiden lähistöllä tai jyrkässä maastossa esimerkiksi vesistön reunoilla saattaa edellyttää erityisiä turvallisuusjärjestelyjä.

Muodosta yleiskuva kohteesta – Kävele alue läpi ennen työn aloittamista saadaksesi käsityksen:

- Esiintymän laajuudesta ja työalueen rajauksesta – Jos alue on laaja, voi olla tarkoituksenmukaista jakaa työ useisiin osa-alueisiin ja suunnitella niiden käsittelyjärjestys. Yksi tapa priorisoida työjärjestys on aloittaa niiltä osa-alueilta missä leviämisriski on suurin. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vesistöjen läheisyydessä sijaitsevat alueet tai muut leviämiskäytävien varrella olevat kohteet.
- Maaston ominaisuuksista
- Mahdollisista riskeistä tai esteistä

- Kasvijätteen ja muun jätteen käsittelystä sekä mahdollisista jätteenkeräyspaikoista

Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun työstä vastaavat uudet työntekijät tai torjuttavana on uusi vieraslaji.

- Keskity lupiinien ja jättipalsamin torjuntaan punaisella merkityllä alueella.
- Jos aikaa jää, torjutaan myös tummanvioletilla merkityt alueet.
- Vaaleanpunaisella merkityt alueet käsitellään kolmantena prioriteettina (näihin ei todennäköisesti ehditä).
- Yksittäiset lupiiniyksilöt kannattaa mahdollisuuksien mukaan kaivaa käsin ylös. Kasvit sijoitetaan oranssiin jäteastiaan/lavaan.

Torju esiintymä – Käytä kyseiselle lajille ja kohteelle valittua torjuntamenetelmää.

Tarkista tulos – Käy alue huolellisesti läpi ja poista kaikki jäljelle jääneet kohdelajin yksilöt.

Käsittele kasvimateriaali – Kerää kasvijäte kasoihin tai säkkeihin lajille ja kohteelle annettujen ohjeiden mukaisesti. Lajista ja kasvukauden ajasta riippuen voidaan:

- Kasvimateriaali jättää paikalle maatumaan
- Kerätä kuljetettavaksi ja asianmukaiseen käsittelyyn paikallisen ohjeistuksen mukaisesti.

Dokumentoi – Kirjaa toteutetut toimenpiteet työnjohdon ohjeiden mukaisesti.

Seuraa aluetta – Palaa kohteelle noin 3–6 viikon kuluttua ensimmäisestä torjuntakerrasta:

- Tarkasta torjuntatulokset
- Poista mahdolliset uudet taimet tai jäljelle jääneet yksilöt.
- Varmista, ettei esiintymä ole palautumassa

Suositellut inventointi- ja torjunta-ajankohdat eri lajeille löytyvät *liitteestä 4: Käytännön ohjeet maastohenkilöstölle / Toistot ja seuranta.*

Suojavarusteet, työkalut ja muu tarvittava kalusto

Useimpien vieraslajikasvien torjunta edellyttää suojavarusteiden käyttöä. Tarvittavat varusteet riippuvat torjuttavasta lajista sekä käytettävästä torjuntamenetelmästä.

Suojavarusteista, työkaluista ja muista tarvittavista välineistä löytyy tarkempia luetteloita *liitteestä 4: Käytännön ohjeet maastohenkilöstölle.*

Pitkäjänteinen työ

Vieraslajien torjunta on pitkäkestoista työtä. Monien lajien kohdalla tarvitaan noin viiden vuoden ajan toistuvia torjuntatoimia ennen kuin alue voidaan katsoa vieraslajista vapautuneeksi.

Tämän jälkeen aluetta tulisi seurata vielä 2–3 vuoden ajan ennen kuin voidaan varmistua siitä, että vieraslaji on todella hävinnyt.

Työn onnistuminen edellyttää pitkäjänteisyyttä ja säännöllistä seurantaa.

Vuosi 1 – Tehokas aloitus

Kartoita alue ja arvioi esiintymän laajuus. Torju esiintymää 2–3 kertaa kasvukauden aikana. Estä siementuotanto, uusien taimien syntyminen. Kerää tietoa seuraavien vuosien suunnittelun pohjaksi.

Vuosi 2 – torjunnan jatkaminen

Torju lajia 2–3 kertaa kasvukauden aikana. Estä siemenpankin kasvu ja uusien taimien syntyminen. Jatka tietojen keruuta seuraavien vuosien suunnittelun pohjaksi.

Vuosi 3 – järjestelmällinen torjunta

Jatka torjuntaa samalla tavalla kuin edellisvuosina.

Jos aiemmat toimet ovat onnistuneet on vieraslajien määrä alueella vähentynyt, esiintymät ovat pienempiä, kasvusto hajanaisempaa ja torjunta helpottunut. Tavoitteena on edelleen estää vieraslajien siementuotanto ja vähitellen tyhjentää alueen vieraslajien siemenpankki.

Vuosi 4 – seuranta ja jälkitorjunta

Jatka torjuntatoimia. Siemenpankin tulisi tässä vaiheessa olla merkittävästi heikentynyt ja alueen alkuperäinen kasvillisuus alkaa palautua. Ole tarkkana seurannassa, sillä muutamakin siemeneen asti pääsevä yksilö voi käynnistää uuden leviämisen.

Vuosi 5 – ylläpito ja seuranta

Mikäli torjunta on ollut tuloksellista alueella esiintyy enää yksittäisiä vieraslajikasveja. Alue tarkastetaan 1-2 kertaa kasvukauden aikana ja mahdolliset uudet yksilöt poistetaan välittömästi. Tavoitteena on varmistaa, että alue pysyy vieraslajivapaana.

Vuodet 6–7 – varmistusvaihe

Jatka alueen seurantaa. Mikäli vieraslajia ei havaita kahden peräkkäisen vuoden aikana, voidaan alue arvioida vieraslajivapaaksi.

Liitteestä
4. Käytännön ohjeet maastohenkilöstölle löytyy tarkempia ohjeita suojavarusteista, työkaluista ja muusta kalustosta, eri lajien suositelluista torjunta-ajankohdista, torjuntamenetelmistä sekä käytännön vinkeistä torjunnan tehoastamiseksi.

Osa 6. Organisointi

Tämän luvun tarkoituksena on antaa käytännön ohjeita siitä, miten vieraslajityö voidaan organisoida kunnassa tehokkaasti sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Painopiste on rahoituksessa, taloudellisten resurssien tehokkaassa käytössä, koordinoinnissa, organisoinnissa ja yhteistyössä.

Suunnittelu ja budjetointi

Monissa kunnissa vieraslajityöhön käytettävissä oleva budjetti on rajallinen. Taloudellisten edellytysten parantamiseksi voidaan hyödyntää useita erilaisia toimintatapoja.

Kuvaa resurssitarve

Resurssitarpeen perustelemiseksi on tärkeää kuvata ongelman laajuus: mitä vieraslajeja kunnassa esiintyy, kuinka laajoja esiintymät ovat, kuinka suuri osa kunnan maista on vieraslajien vaikutuksen piirissä, ja mitä haittoja kukin laji aiheuttaa. Selvityksessä voidaan kuvata myös nykyiset resurssit, kuten puistojen hoitohenkilöstö, kausityöntekijät, kesätyöntekijät ja urakoitsijoiden käyttöön varattu budjetti. Myös organisaation osaamistaso tulisi arvioida osana resurssiselvitystä. Mikäli osaamisessa on puutteita, resursseja voidaan tarvita myös koulutukseen.

Tämän jälkeen voidaan arvioida kuinka paljon työaikaa, henkilöstä ja muita resursseja tarvitaan asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Resurssitarpeita kannattaa perustella sekä lainsäädännön vaatimuksilla, että tehokkaan torjunnan tarpeilla. Samalla on tärkeää korostaa, että vieraslajien torjunnassa ennakoiva toiminta on usein huomattavasti edullisempaa kuin laminlyönnistä aiheutuvat kustannukset tulevaisuudessa. Näin päättäjät saavat parempaa pohjaa pitkäjänteisille budjettiratkaisuille. Lisäksi voidaan tuoda esille vieraslajien vaikutukset kunnan vetovoimaan, maankäyttöön ja tuleviin kehittämismahdollisuuksiin sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen.

Suunnittele pitkäjänteisesti

Vieraslajien torjunta on useimmiten monivuotista työtä. Vaikka leviäminen saataisiin hetkellisesti pysäytettyä, maaperässä voi edelleen olla siemeniä, juuristo voi tuottaa uusia versoja tai uusia yksilöitä voi levitä lähialueilta. Tämän vuoksi torjuntaa ja seurantaa tulee jatkaa useiden vuosien ajan.

Jos torjunta onnistuu, vieraslajin määrä ja levinneisyys vähenevät vähitellen vuodesta toiseen.

Kunnalle kannattaa laatia viisivuotinen toimintasuunnitelma. Uuden suunnitelman valmistelu on hyvä aloittaa jo ennen nykyisen päättymistä, jotta pitkäjänteinen rahoitus voidaan turvata.

ESIMERKKI VIISIVUOTISESTA SUUNNITELMASTA:

VUOSI 1

- Kartoita esiintymät
- Kouluta henkilöstöä
- Tiedota kuntalaisille
- Kehitä maastotyön työkaluja, kuten paikkatietojärjestelmää vieraslajityöhön sopivaksi
- Laadi viisivuotinen suunnitelma ja budjetti

VUOSI 2

- Palkkaa henkilöstöä torjuntaan tarvittaessa
- Osallista asukkaita ja yhdistyksiä
- Toteuta torjuntatoimia

VUOSI 3

- Jatka torjuntatoimia
- Seuraa tuloksia
- Jatka tai kehitä asukkaiden osallistamista
- Päivitä priorisoinnit kehittyneiden tarpeiden mukaan

VUOSI 4

- Jatka torjuntatoimia
- Toteuta seuranta ja arviointi
- Jatka tai kehitä asukkaiden osallistamista
- Valmistele seuraava viisivuotissuunnitelma ja budjetti

VUOSI 5

- Jatka torjuntatoimia
- Jatka tai kehitä asukkaiden osallistamista
- Tee toteutettujen torjuntatoimenpiteiden seuranta ja arviointi.

Yhteistyö rahoituksen järjestämisessä

Vieraslajityö koskee usein useita toimialoja. Siksi kannattaa harkita yhteisen vieraslajikoordinaattorin rahoittamista, resurssien jaamista eri toimialojen kesken, yhteistyötä naapurikuntien ja kunnan sisällä olevien toimijoiden kanssa. Yhteisesti rahoitettu koordinaatiotoiminta voi parantaa yhteistyötä ja resurssien tehokasta käyttöä.

Perusrahoituksen lisäksi voidaan hakea ulkopuolista rahoitusta esimerkiksi sponsoroinnin kautta, EU-rahoituksella, Leader-hankkeista, luonnonhoidon ja ympäristöhankkeiden avustuksesta ja vesienhoitohankkeisiin liittyvästä rahoituksesta. Myös paikalliset energiayhtiöt, säätiöt ja maakunnalliset toimijat saattavat myöntää rahoitusta vieraslajihankkeisiin. Yrityksiä voidaan myös kannustaa sponsoroimaan vieraslajityötä esimerkiksi rahastojen tai ympäristöyhteistyöhankkeiden kautta tai Open Collective -tyyppisten avointen rahastojärjestöjen kautta. Tästä voi lukea lisää *luvusta 8. Asukkaiden osallistaminen*.

Taloudellisten resurssien tehokas käyttö

Logistiikka

Kun resurssit ovat rajalliset, työn logistiikan suunnittelu on erityisen tärkeää. Hyvin suunniteltu logistiikka voi pienentää kustannuksia merkittävästi. Huomioitavia kysymyksiä:

- Tarvitseeko työryhmä ajoneuvoja?
- Sijaitsevatko työalueet kävelymatkan päässä toisistaan?
- Missä tauot kannattaa pitää siirtymien minimoimiseksi?

Jaa laitteita ja kalustoa – tehokkuutta olemassa olevasta

Monilla kunnilla on jo käytössää kalustoa tiealueiden ja luiskien kunnossapitoa varten. Tätä kalustoa voidaan hyödyntää myös vieraslajien torjunnassa. Esimerkiksi komealupiinien (lupinus polyphyllus) torjunnassa toistuva niitto on tärkeä torjuntamenetelmä, ja laajoja tienpiennaralueita voidaan tehokkaasti niittää pienellä kustannuksella käsin tehtävään torjuntaan verrattuna.

Myös seuraavia välineitä voidaan jakaa eri yksiköiden kesken: ajoneuvot, raivaussahat, trimmerit ja muut käsityökalut, gps-laitteet ja muut inventointivälineet. Yksinkertainen sisäinen lainaus- tai vuokrausjärjestelmä voi parantaa resurssien käyttöä. Tärkeintä ovat selkeät käytännöt ja toimiva viestintä.

Hyödynnä erilaisia työvoimaresursseja

Kunnan resursseja voidaan vahvistaa monin tavoin, ja tulosyksikön ulkopuolelta voi saada tukea henkilöstön palkkaukseen eri kanavista. Selvitä mahdollisuudet hyödyntää vieraslajityöhön kesätyöntekijöitä, kausityöntekijöitä, työllistämisen tuella palkattuja henkilöitä, työharjoittelijoita ja työvoimapoliittisten toimenpiteiden kautta osallistujia.

Paikallisia yhdistyksiä voidaan myös palkata toteuttamaan torjuntatoimia korvausta vastaan. Rannikkokunnissa voi lisäksi olla mahdollisuus saada avustuksia esimerkiksi rantojen siivoukseen palkattaville työntekijöille. Näitä työtehtäviä voidaan joissakin tapauksissa yhdistää vieraslajien torjuntaan.

Koordinointi

Mitä paremmin vieraslajityö on yhteensovitettu organisaation eri osien välillä, sitä tehokkaampia ovat myös toimenpiteet. Yhteistyö helpottaa tiedon jakamista, kokemusten vaihtoa sekä resurssien yhteiskäyttöä. Sujuvan suunnittelun ja seurannan edellytyksenä on, että kunnalla on ajantasaista tietoa vieraslajien esiintymistä, torjutuista alueista, toteutettujen toimenpiteiden ajankohdista ja seurannan kestosta. Kartoitus ja paikkatietojärjestelmät muodostavat tähän keskeisen perustan. Karttoja, tilanne raportteja ja vuosikelloa voidaan hyödyntää säännöllisten sisäisten koordinointipalaverien pohjana. Näin tulevien toimenpiteiden suunnittelu ja työn etenemisen seuranta helpottuvat.

Tiedon ja viestinnän koordinointi

Vieraslajeihin liittyvän tiedon tulee kulkea organisaation eri osien välillä. Pohdittavia kysymyksiä ovat esimerkiksi:

- Suunnitellaanko kuntalaisille suunnattuja tiedotuskampanjoita?
- Voidaanko vieraslajit sisällyttää olemassa olevaan viestintään?
- Onko kunnassa muita toimintoja, jotka kohtaavat asukkaita ja voivat auttaa tiedon levittämisessä?

Yhtenäisen viestinnän avulla kunta voi tavoittaa enemmän asukkaita samoilla resursseilla.

Jättipalsami (Impatiens glandulifera).

Ehdotus vieraslajityön vuosikelloksi:

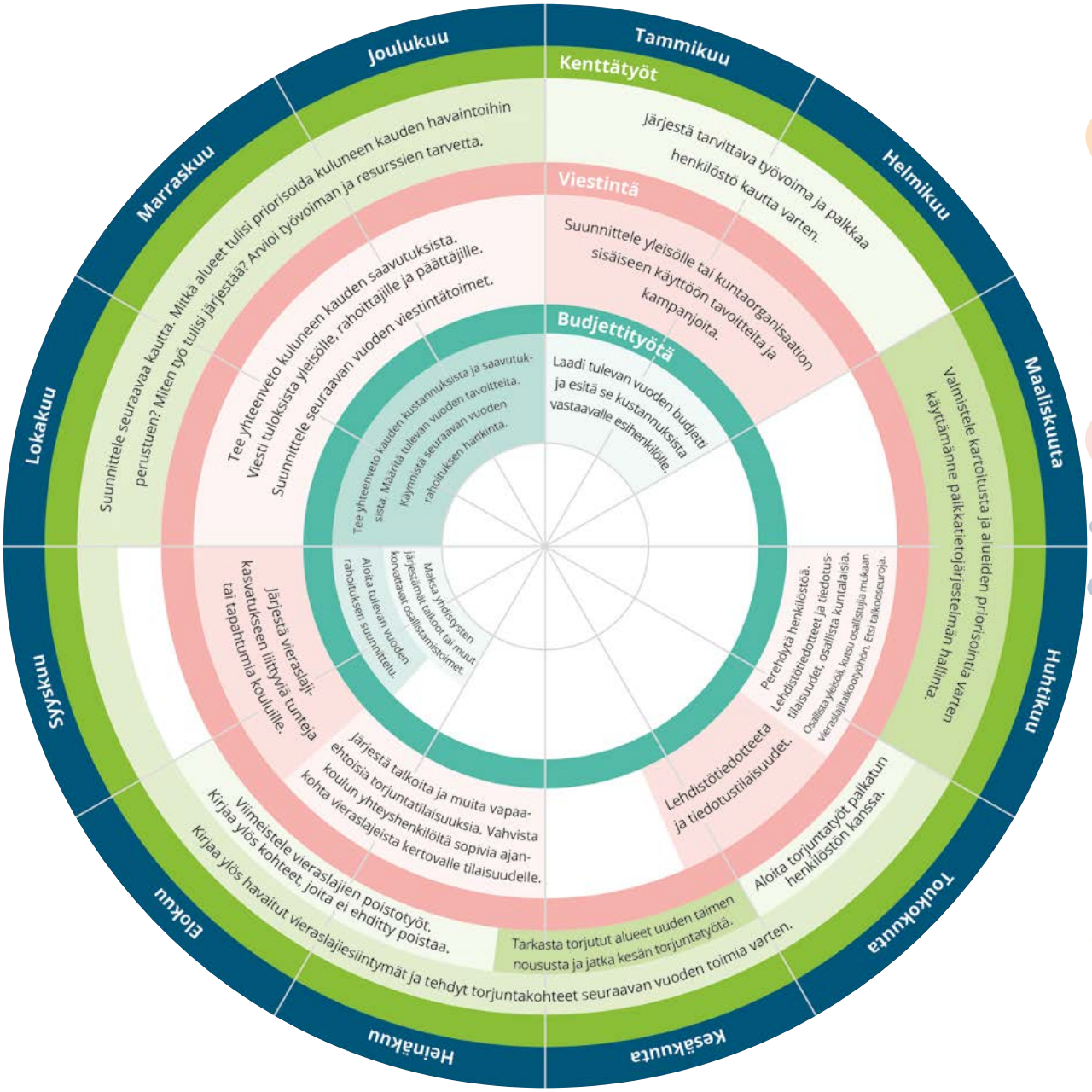

Kenttätyöt Viestintä Budjettityöt

Tammikuu – Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu – toukokuu
• Organisoi tarvittava työvoima ja rekrytoi henkilöstö kautta varten. Jos vieraslajikohteet on jo kartoitettu, voit aloittaa aluekohtaisten torjunta-aikataulujen suunnittelun. Muussa tapauksessa selvitä vieraslajit.fi sivustolle kirjatut olevat esiintymät.	• Koordinoi suunniteltu työ organisaation sisällä. Käynnistä tapaamiset maastotyöryhmien vetäjien kanssa ja päätä, mitä lajeja ja alueita priorisoidaan. • **Maaliskuu-huhtikuu:** Suunnittele maastotyön kohteet. Valmistele kartoitusta ja alueiden priorisointia varten käyttämänne paikkatietojärjestelmän hallinta.	
• Suunnittele yleisölle tai organisaation sisälle suunnattuja tempauksia ja kampanjoita osallistamisen lisäämiseksi. Hyödynnä organisaation eri osia ja yhteistyökumppaneita. Pyydä viestijältä apua näkyvyyden lisäämiseen. Laadi arvio aikataulusta, mitä tehdään ja milloin.		• Jos tavoitteena on sitouttaa ja osallistaa yleisöä, nyt on aika ottaa yhteyttä heihin. Aktiivinen rekrytointi voi tapahtua esimerkiksi lehtien tai sosiaalisen median kautta. • Ota yhteyttä kouluihin ja kutsu opettajat keskusteluihin tilaisuuksien suunnittelusta hyvissä ajoin. • Perehdytä ja kouluta henkilöstöä tulevaa kautta varten.
• Suunnittele tulevan vuoden budjetti ja esitä se rahoituksesta vastaavalle taholle.		
Toukokuu – kesäkuun alku	**Kesäkuu – heinäkuu**	**Heinäkuu – elokuu**
• Käynnistä vieraslajien hävittäminen lajikohtaisesti oikeaan aikaan. Katso oppaan taulukosta lajikohtaiset suositukset torjunnan ajoittamisesta. • **Toukokuu-syyskuu:** Käynnistä vieraslajien hävittäminen lajikohtaisesti oikeaan aikaan. Katso oppaan taulukosta lajikohtaiset suositukset torjunnan ajoittamisesta.	• Tarkasta aiemmin torjutut alueet. Jos kasveja löytyy edelleen, torju ne ennen siementämistä. Jos kasveja ei löydy, merkitse alue kyseiseltä vuodelta puhtaaksi. • Torju kasvustoja etukäteen alueilta, joilla järjestetään talkoita, jotta osallistujien on helpompi hävittää loput kasvustot.	
• Julkaise tiedotteita kauden suunnitelluista toimenpiteistä, esimerkiksi talkoista, torjuntademonstraatioista tai haastekampanjoista. • Järjestä tiedotustilaisuuksia aikaisin versovista lajeista, kuten jättipalsamista ja lupiinista.		• Järjestä talkoot, yksi kesä-heinäkuussa ja toinen elokuussa, tai vain yksi elokuussa. • Ota yhteyttä kouluihin ja kutsu niitä tapahtumiin tai talkoisiin koulujen alkaessa.
Elokuun puoliväli – syyskuu	**Syyskuu**	**Lokakuu – joulukuu**
		• Suunnittele seuraavaa maastokautta: mitkä alueet priorisoidaan, miten työ järjestetään ja mitä materiaali- sekä henkilöstöresursseja tarvitaan?
• Järjestä kouluille talkoita, tapahtumia tai tiedotustilaisuuksia vieraslajeista, painottaen myöhään kukkivia lajeja, kuten kanadanpiiskua ja isopiiskua sekä mahdollisuuksien mukaan muita lajeja.		• Tee yhteenveto kuluneen kauden saavutuksista ja viesti niistä yleisölle, rahoittajille sekä päättäjille. • Suunnittele seuraavan vuoden viestintätoimet.
• Maksa yhdistysten järjestämät talkoot tai muut korvattavat osallistamistoimet.	• Jos tavoitteena on hankkia rahoitusta seuraavalle kaudelle, aloita nyt. Tuo esiin jo saavutetut tulokset. Esitä esimerkkejä muiden vieraslajihankkeiden tai kuntien rahoituksesta. Monet kunnat laativat seuraavan vuoden budjettinsa syksyllä.	• Tee yhteenveto kauden kustannuksista. Arvioi mitä tavoitteita on saavutettu ja mitä tulisi tehdä paremmin. • Aseta uudet tavoitteet ja käynnistä seuraavan vuoden budjettisuunnittelu.

Kenttätyöt Viestintä Budjettityöt

Järjestely

Jotta vieraslajityö olisi pitkäjänteistä ja tehokasta, organisaatiossa tulee olla selkeä vastuunjako ja toimiva organisaatiorakenne. Kaikilla vieraslajeihin liittyvien tehtävien parissa työskentelevillä tai niistä vastaavilla henkilöillä tulisi olla perustiedot seuraavista asioista:

- Lajituntemus
- Voimassa oleva lainsäädäntö
- Kunnan vastuut
- Raportointi- ja torjuntakäytännöt

Perusta sisäinen koordinointiryhmä

Usein on hyödyllistä perustaa työryhmä, joka kokoaa edustajia kaikista vieraslajityöhön liittyvistä toiminnoista. Ryhmän tehtävänä on ylläpitää kokonaiskuvaa kunnan vieraslajityöstä, seurata ajankohtaista tietoa ja välittää sitä eteenpäin, koordinoida koulutuksia, tukea eri toimialoja sekä seurata toteutettujen toimenpiteiden vaikutuksia. Koordinoinnin tavoitteena on myös mahdollistaa viranomaisille raportointi kunnan vieraslajityön kokonaistilanteesta.

Ryhmään voivat kuulua esimerkiksi:

- Puistojen ja katujenhoidon yksiköt
- Luonnonsuojelu ja ympäristötoimi
- Maankäytön suunnittelu ja kaavoitus
- Kiinteistönhoito
- Liikunta- ja vapaa-ajan palvelut
- Jätehuolto
- Viestintä
- Paikkatietopalvelut

Ryhmä voi kokoontua säännöllisesti koordinoimaan toimenpiteitä, keskustelemaan prioriteeteistä, vaihtamaan kokemuksia ja levittämään uutta tietoa organisaatiossa. Koordinoinnin jatkuvuuden varmistamiseksi voidaan nimetä henkilö tai toiminto, jolla on erityinen vastuu vieraslajityön järjestämisestä. On kuitenkin tärkeää, ettei toiminta ole yhden henkilön varassa. Tiedot, toimintamallit ja käytännöt tulee dokumentoida siten, että ne ovat useamman henkilön saatavilla. Esimerkkejä toimintasuunnitelmista ja sisäisistä ohjeista löytyy *liitteestä 8. Esimerkkiasiakirjat.*

Kehitä osaamista koko organisaatiossa

Vieraslajitietous tulisi nähdä perusosaamisena kaikissa toiminnoiss, jotka voivat päätöksillään, hankinnoillaan tai käytännön työllään vaikuttaa vieraslajien leviämiseen. Kaikilla ulkotyöhön osallistuvilla henkilöillä tulisi olla perustiedot vieraslajeista. Yksi toimintamalli on rakentaa säännöllinen, tehtäväkohtaisesti räätälöity koulutusrakenne:

- Peruskoulutus aiheesta esihenkilöille, projektipäälliköille, hankinnoista vastaaville.
- Käytännön koulutus puistotyöntekijöille, katujen kunnossapidolle, kiinteistöhuollolle, kunnossapitohenkilöstölle sekä luonnonhoidon henkilöstölle.
- Syventävää koulutusta ympäristöasiantuntijoille, maankehitysinsinööreille, alueiden hallinnoijille sekä kunnan ekologeille.
- Erityiskoulutusta maamassoja käsittelevälle henkilöstölle, kasvijätteen käsittelijöille, kasvinsuojeluainetta käyttäville, jäteasemien henkilökunnalle, urakoiden valvojille
- Perehdytys uusille työntekijöille, konsulteille ja urakoitsijoille ennen itsenäisen työskentelyn aloittamista.

Mitä useampi työntekijä osaa tunnistaa vieraslajeja, sitä paremmin uudet esiintymät havaitaan varhaisessa vaiheessa. Tietoa voidaan levittää laajasti esimerkiksi sisäisissä koulutuksissa, henkilöstöinfoissa ja luentotilaisuuksissa.

Kunnan viestintävastuu

Kunnalla on myös velvollisuus tiedottaa asukkaille vieraslajeihin liittyvistä velvoitteista ja toimintatavoista. Tämän vuoksi kunnan verkkosivuilla tulisi olla ajantasaista tietoa muun muassa haitallisista vieraslajeista, torjuntamenetelmistä, kasvijätteen käsittelystä sekä ilmoitusmenettelyistä. Viestintää suunniteltaessa kannattaa tarkastella muiden kuntien ratkaisuja ja hyödyntää kunnan viestintäasiantuntijoiden osaamista. Lisätietoja viestinnästä löytyy *luvusta 7: Viestintä*.

Esimerkki - Jäteasemat

Jäteasemien henkilökunnalla on tärkeä rooli vieraslajityössä. Asianmukaisesti koulutettu henkilöstö antaa oikeita ohjeita asiakkaille, tunnistaa vieraslajit ja niiden leviämisriskit, varmistaa kasvimateriaalin päätymisen oikeaan jätejakeeseen sekä vähentää leviämisriskiä jäteasemilla.

Koulutus maastossa

Uuden lajin opettamisessa pelkkä teoria ei yleensä riitä. Teorian yhdistäminen käytännön maastoharjoitteluun tuottaa huomattavasti parempia tuloksia.

Lajien tunnistaminen ja torjuntamenetelmien ymmärtäminen on helpompaa, kun kasvit nähdään luonnossa.

Koulutuksessa kannattaa:

- Korostaa lajin tuntomerkkejä sekä niiden haittoja ympäristöön.
- Vertailla vieraslajia samankaltaisiin lajeihin
- Harjoitella tunnistamista maastossa

Tässä on esimerkkinä vieraslaji.fi -sivustolta torjuntaohjeita yleisten haitallisten vieraslajien kanssa työskentelyyn:

- Jättipalsami - Jättipalsamin tunnistus ja torjunta
- Jättiputki - Jättiputken tunnistus ja torjunta
- Japanintatar - Japanintattaren tunnistus ja torjunta

Tietoa kaikista lainsäädännön piiriin kuuluvista vieraslajeista löytyy vieraslajit.fi - palvelun verkkosivuilta.

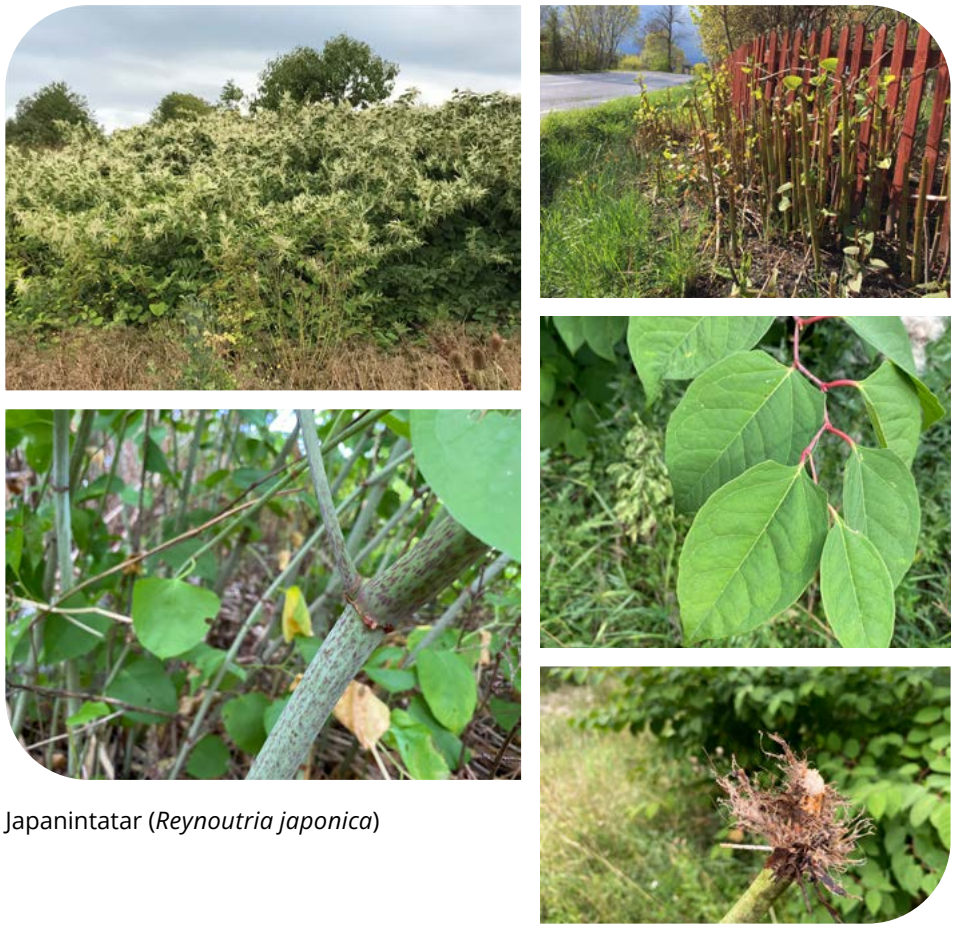

Japanintatar (*Reynoutria japonica*)

Erikoistuneet työryhmät

Mikäli resursseja on käytettävissä, voidaan perustaa yksi tai useampia vieraslajien torjuntaan erikoistuneita työryhmiä. Tällaisen toimintatavan etuja ovat korkeampi osaamistaso, tehokkaampi työskentely, parempi toteutuksen laatu ja helpompi seuranta.

Muut organisaation osat

Vieraslajit eivät koske ainoastaan luonnonhoitoa tai ympäristöyksiköitä. Esimerkiksi uusien asuinalueiden, tie- ja infrastruktuurihankkeiden suunnittelussa vieraslajit tulisi huomioida mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Torjunta ennen rakentamisen aloittamista on lähes aina huomattavasti edullisempaa, kuin vieraslajeja sisältävien maamassojen käsitteleminen myöhemmin hankkeen aikana.

Tiivistä yhteistyötä tarvitaan erityisesti seuraavien toimijoiden välillä:

- Kunnossapito ja ulkona työskentelevät yksiköt (Puistot, kadut, kiinteistöt, liikunta- ja virkistysalueet)
- Kartoitusta tekevä henkilöstö
- Ympäristö- ja luonnonsuojelutoimi
- Maaomaisuuden hallinnasta vastaavat toimijat
- Kaavoittajat
- Projektipäälliköt
- Maanrakennustoiminnot

Yhteiset karttapalvelut sekä vieraslajikoordinaattori voivat merkittävästi helpottaa tiedonkulkua.

Hankinnat ja urakat

Maa- ja rakennustöiden kilpailutuksissa tulisi edellyttää, että urakoitsija tuntee vieraslajit, työskentelee bioturvallisen työtavan mukaisesti, ja käsittelee maamassoja tavalla, joka estää vieraslajien tahattoman leviämisen.

Vieraslajeihin liittyvät vaatimukset tulisi mahdollisuuksien mukaan sisällyttää sopimuksiin, tarjouspyyntöihin, hankintasopimuksiin sekä maanluovutus-sopimuksiin.

Yhteistyö kuntien välillä

Pienemmille kunnille yhteistyö muiden kuntien kanssa voi olla tehokas tapa vahvistaa vieraslajityötä. Yhteistyö voi sisältää esimerkiksi yhteisiä koulutuksia, tiedotuskampanjoita, resurssien jakamista sekä kokemusten vaihtoa. Alueelliset viranomaiset sekä suuremmat kunnat voivat usein tarjota tukea ja asiantuntemusta

Yhteiset resurssit

Kunnat voivat harkita yhteisten työryhmien perustamista kuntarajat ylittäviin tehtäviin. Tämä on erityisen hyödyllistä alueilla, joilla vieraslajit leviävät:

- Vesistöjä pitkin
- Tieverkkoa pitkin
- Rata-alueita pitkin
- Kuntarajojen yli

Hyödynnä muiden toimijoiden osaamista

Monilla organisaatioilla on asiantuntemusta, josta voi olla hyötyä vieraslajityössä:

Esimerkkejä:

- Suomen ympäristökeskus (SYKE)
- Elinvoimakeskukset
- Väylävirasto
- Metsähallitus
- Luonnonvarakeskus (LUKE)
- Jätehuoltoalan organisaatiot
- Alueelliset yhteistyöverkostot

Olemassa olevia materiaaleja, ohjeita ja verkostoja kannattaa hyödyntää mahdollisimman paljon. Näin vältetään päällekkäinen työ ja voidaan käyttää resursseja tehokkaammin. Lue lisää *luvusta 7: Viestintä*.

Osa 7. Viestintä

Kunnan vieraslajityössä viestintä on keskeinen osa toimintaa. Viestintää tarvitaan sekä toteutettavista toimenpiteistä tiedottamiseen että vieraslajeja koskevan tietoisuuden lisäämiseen asukkaiden, maanomistajien ja muiden sidosryhmien keskuudessa.

Hyvin toteutettu viestintä voi auttaa uusien vieraslajiesiintymien varhaisessa havaitsemisessa ja raportoinnissa, vähentämään lajien leviämistä, lisäämään maanomistajien vastuunkantoa omilla maaomistuksillaan sekä kannustamaan kuntalaisia osallistumaan torjuntatyöhön

Olemassa olevat viestintämateriaalit

Ruotsissa Naturvårdsverket sekä Havs- och vattenmyndigheten ja Suomessa Vieraslajit.fi ovat tuottaneet laajan valikoiman materiaaleja, joita kunnat voivat hyödyntää omassa viestinnässään.

Materiaali sisältää muun muassa lajikohtaisia tietoja, valokuvia, viestintämateriaaleja, kampanja-aineistoja

Valmiiden materiaalien käyttö säästää aikaa ja auttaa varmistamaan tiedon laadun ja oikeellisuuden.

Osa aineistoista on saatavilla Naturvårdsverketin yhteistyöalustalla, johon voi saada käyttöoikeuden rekisteröitymällä. Lisätietoja *löytyy liitteestä 10: Lähteet / Viestintä.*

Ajoita viestintä oikein

Viestintä kannattaa suunnitella siten, että vastaanottajat voivat toimia heti saatuaan tiedon.

Viestintä voidaan sisällyttää osaksi kunnan vieraslajityön vuosikelloa. Naturvårdsverket on laatinut suosituksia siitä, milloin eri vieraslajeista kannattaa viestiä, lue lisää *liitteestä 10 Lähteet.*

Katso seuraava sivu.

Kuvakaappaus vieraslajit.fi sivustolta vieraslajien ilmoittamiseen, vaatii kirjautumisen.

Hyödynnä useita viestintäkanavia

Mahdollisimman laajan yleisön tavoittamiseksi viestintää kannattaa toteuttaa useiden kanavien kautta.

Esimerkkejä viestintäkanavista:

- Kunnan verkkosivut
- Sosiaalinen media
- Paikallislehdet
- Uutiskirjeet
- Opaste- ja tiedotekyltit
- Tapahtumat ja yleisötilaisuudet
- Infotilaisuudet
- Yhdistysyhteistyö
- Kirjastot
- Puutarhamyymälät

Sama viesti on usein tarpeen toistaa useita kertoja eri kanavissa, jotta se tavoittaa kohderyhmiä tehokkaasti. Ruotsin Naturvårdsverket on laatinut myös viestintäohjeen nimeltä *Kommunikativt förhållningssätt*, jossa annetaan neuvoja vieraslajeista viestimiseen.

Suuri esiintymä jättiputkia venesatamassa.

Jättiputki (*Heracleum mantegazzianum*)

Tee yhteistyötä paikallismedian kanssa

Paikallinen media voi olla tärkeä kanava tietoisuuden lisäämisessä. Kunnan kannattaa esimerkiksi lähettää lehdistötiedotteita, tiedottaa ajankohtaisista torjuntatoimista, tarjota haastattelumahdollisuuksia aiheesta, kutsua toimittajia maastokäynneille ja tuoda esiin onnistuneita esimerkkejä.

Erityisesti torjuntakauden aikana paikallisilla ympäristö- ja luontoaiheilla on usein paljon kiinnostusta.

Käytä tiedotekylttejä

Tiedotuskyltit voivat täydentää muuta viestintää tehokkaasti. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi:

- Kertomaan, että alueella esiintyy vieraslajeja
- Selittämään torjuntatoimien tarkoitusta
- Opastamaan kuntalaisia osallistumaan työhön
- Antamaan ohjeistusta torjuntaan tai havaintojen ilmoittamiseen
- Kutsua tiedotus- tai talkootapahtumiin.

Kyltit ovat erityisen hyödyllisiä kohteissa, joissa torjuntaa ei voida toteuttaa välittömästi tai joissa halutaan lisätä tietoisuutta ongelmasta.

Kyltti, jossa kutsutaan osallistumaan alueella kasvavan jättipalsamin torjuntaan sekä osallistumaan ilmoitettuna päivänä järjestettäviin talkoisiin.

Esimerkkejä kohderyhmäkohtaisesta viestinnästä

Viestinnän sisältöä kannattaa mukauttaa kohderyhmän mukaan.

Puutarhurit ja harrastajaviljelijät

Tiedota esimerkiksi:

- Tiettyjä lajeja koskevista kielloista
- Puutarhajätteen luontoon viemisen riskeistä
- Vieraslajeille sopivista vaihtoehtoisista puutarhakasveista

Kunnan toimialat ja maanomistajat

Tiedota esimerkiksi:

- Lainsäädännön velvoitteista
- Vieraslajien tunnistamisesta
- Vieraslajeja sisältävien maa- tai kasvimassojen käsittelystä
- Raportointikäytännöistä

Ulkoilijat ja luonnossa liikkujat

Tiedota esimerkiksi:

- Bioturvallisuudesta
- Lajien leviämisestä kenkien, välineiden ja ajoneuvojen mukana
- Havaintojen ilmoittamisesta

Yritykset ja urakoitsijat

Tiedota esimerkiksi:

- Maanrakennustöihin liittyvistä vaatimuksista
- Vieraslajeja sisältävien maamassojen käsittelystä
- Kuljetusten ja kaivuutöiden aiheuttamista leviämisriskeistä
- Sopimuksiin ja lainsäädäntöön liittyvistä vastuista.

Kannusta havaintojen ilmoittamiseen

Havaintojen raportoinnin edistäminen on tärkeä osa viestintää.

Viestinnässä tulisi kertoa:

- Missä havainto ilmoitetaan
- Miten ilmoittaminen tapahtuu
- Miksi ilmoittaminen on tärkeää

Mitä enemmän havaintoja ilmoitetaan, sitä parempi tietopohja kunnalla on torjuntatoimien suunnitteluun ja priorisointiin.

Kannusta vastuulliseen toimintaan

Viestinnän tulee auttaa maanomistajia ymmärtämään oma vastuunsa vieraslajien torjunnassa. On tärkeää korostaa, että:

- Vieraslajit voivat aiheuttaa merkittävää haittaa luonnolle ja luonnon monimuotoisuudelle
- Maanomistajalla on vastuu estää lajien leviäminen omalta alueeltaan
- Kasvijätettä ei saa viedä oman kiinteistön ulkopuolelle tai luvattomiin kompostikasoihin
- Varhaiset toimenpiteet ovat huomattavasti helpompia ja edullisempia kuin myöhäiset

Viestinnän tulee samalla olla ratkaisukeskeistä ja tarjota konkreettisia toimintaohjeita.

ONNISTUNEEN VIESTINNÄN KESKEISET TEKIJÄT

Kokemusten perusteella vieraslajeihin liittyvä viestintä on tehokkainta silloin, kun se:

- On selkeää ja helposti ymmärrettävää
- Keskittyy käytännön neuvoihin ja konkreettisiin toimenpiteisiin
- Toteutetaan oikeaan aikaan
- Toistuu säännöllisesti
- Hyödyntää useita viestintäkanavia samanaikaisesti
- Tuo esiin positiivisia esimerkkejä ja onnistumisia
- Yhdistää tiedon välittömiin toimintamahdollisuuksiin käyttäjille.

Osa 8. Kuntalaisten osallistaminen

Kuntalaisten osallistaminen vieraslajityöhön on tärkeää. Monet asukkaat ovat maanomistajia, ja he ovat siten vastuussa vieraslajien hallinnasta omilla maillaan. Samalla yksityiset puutarhat ja pihat ovat monien haitallisten vieraskasvien merkittävin leviämisreitti luontoon.

Viestinnässä kannattaa kuitenkin ensisijaisesti korostaa mahdollisuuksia luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseen ja elinympäristöjen parantamiseen. Positiiviset viestit synnyttävät usein enemmän sitoutumista kuin pelkästään ongelmiin ja velvollisuuksiin keskittyvä viestintä.

Tieto on edellytys vieraslajiongelman pitkäjänteiselle ratkaisemiselle. Vieraslajit tuntevat asukkaat voivat havaita uusia esiintymiä, ilmoittaa havainnoista, torjua vieraslajeja omilla alueillaan, ehkäistä leviämistä, sekä välittää tietoa edelleen

Erityisesti suurissa kunnissa, joissa kaikkien alueiden inventointi on vaikeaa, kuntalaiset voivat olla tärkeä tietolähde kunnan alueella esiintyvistä vieraslajeista.

Erilaisia osallistamistapoja

Käytännönläheiset toiminnot ovat usein tehokkaampia kuin pelkkä tiedottaminen silloin, kun tavoitteena on pitkäaikainen sitoutuminen.

Kunta voi esimerkiksi:

- Tiedottaa vieraslajien ilmoittamisesta
- Järjestää koulutuksellisia vapaaehtoistapahtumia
- Järjestää yhdistyksille tai seuroille maksettuja torjuntatyötalkoita
- Yhdistää yhdistysten toteuttamaa torjuntaa kunnan omiin torjuntatoimiin laajemmilla esiintymillä
- Perustaa alueita vapaaehtoiseen torjuntatyöhön
- Hyödyntää digitaalisia osallistamis- tai pelillistämisratkaisuja
- Nostaa esiin asukkaiden ja yhdistysten onnistuneita esimerkkejä
- Rakentaa paikallista osallistumista kylien, kaupunginosien, tiekuntien tai vesistöjen ympärille.

Valmistelut ennen vapaaehtoistoimintaa

Ennen vapaaehtoisten osallistamista tulee varmistaa lupa-asiat ja vastuunjako.

Kunnan tulee tunnistaa toimintaan sopivat kohteet, varmistaa maanomistajan suostumus, jos kyseessä ei ole kunnan maaomistus, suunnitella kasvijätteen käsittely sekä nimetä yhteyshenkilö.

Lisätietoja löytyy *liitteestä 6: Seuratalkoiden järjestäminen*

Tiedota ilmoittamisesta

Asukkaat voivat tuottaa arvokasta tietoa uusista esiintymistä, jos tietävät miten havaintoja ilmoitetaan. Kunnan tulisi kertoa selkeästi missä ilmoittaminen tehdään, miten ilmoittaminen tapahtuu ja miksi se on tärkeää.

Koulutukselliset vapaaehtoistapahtumat

Vieraslajiosaamista omaava työntekijä voi järjestää käytännön tapahtumia, joissa osallistujat oppivat tunnistamaan ja torjumaan tiettyä lajia. Tavoitteena on sekä torjua kyseistä lajia että lisätä osallistujien osaamista. Tällainen toiminta vaatii yleensä vain sopivan kohteen, asiantuntevan ohjaajan sekä tiedottamista riittävän ajoissa ennen tapahtumaa. Osallistujien oppimat taidot voivat johtaa uusien havaintojen ilmoittamiseen, oma-aloitteiseen torjuntaan myös muilla alueilla sekä luonnon monimuotoisuuden parempaan ymmärtämiseen.

Toimintaa voidaan kohdistaa esimerkiksi:

- Kyläyhdistykselle
- Omakotiyhdistyksille ja asuinyhteisöille
- Luonnonsuojeluyhdistyksille
- Urheilu tai harrasteseuroille

Kahvi- ja mehu tai pullatarjoilu voi lisätä osallistumista ja tehdä tapahtumasta myönteisen kokemuksen.

Maksettu yhdistystyö

Joillain alueilla voi olla tehokasta palkata yhdistyksiä tai muita yhteisöjä toteuttamaan vieraslajien torjuntaa korvausta vastaan. Menetelmä soveltuu erityisesti lajeille, joiden torjunta on suhteellisen yksinkertaista, ei vaadi erityiskalustoa tai edellytä erityisasiantuntemusta. Jättipalsami on hyvä esimerkki soveltuvasta lajista. Myös lupiinia voidaan torjua esimerkiksi vetämällä kasvustoja ylös, katkaisemalla tai taittamalla versoja sekä kaivamalla juuristo lapion avulla.

Korvattavasta yhdistystyöstä voi seurata useita hyötyjä:

- Useampi alue voidaan hoitaa rajallisilla resursseilla
- Vieraslajitietous kasvaa yhteisössä
- Paikalliset yhdistykset voivat rahoittaa omaa toimintaansa
- Asukkaiden kiinnostus luonnon monimuotoisuuteen kasvaa
- Kunnan ja yhdistysten yhteistyö vahvistuu
- Syntyy pitkäjänteistä investointia luonnonhoitoon ja ympäristökasvatukseen

Lue lisää maksetuista yhdistystalkoista, niiden järjestämisestä ja toteuttamisesta *Liitteestä 5. Maksettu yhdistystyö.*

Soolotalkoot ja muu yksilöllinen osallistaminen

Jos kunnan omat torjuntaresurssit ovat rajalliset, voidaan hyödyntää niin sanottuja soolotalkoita.

Talkoot ovat suomalainen perinne, jossa ihmiset tekevät vapaaehtoisesti yhteiseksi hyväksi hyödyllistä työtä.

Soolotalkoissa kunta osoittaa alueen, jolla kuntalaiset voivat omatoimisesti osallistua torjuntatoimiin. Tavoitteena on vähentää vieraslajien esiintymistä ja lisätä kuntalaisten osaamista. Tässä mallissa kunnan kustannuksiksi jää vain kylttien toteutus sekä kasvijätteen hallinta.

Lue lisää *liitteestä 6. Näin vapaaehtoistoimintaa voidaan järjestää*

Kilpailut ja kampanjat

Toinen tapa lisätä osallistumista on järjestää kampanjoita ja kilpailuja.

Esimerkkinä toimii Örnsköldsvikin kunnan järjestämä Lupiinikamppailu, jossa yhdistyksiä ja kuntalaisia kannustetaan torjumaan komealupiinia erilaisilla palkinnoilla tai korvauksilla.

Kilpailujen aiheina voivat olla esimerkiksi:

- Eniten kerättyjä säkkejä
- Suurin torjuttu pinta-ala
- Paras idea vieraslajivapaasta puutarhasta
- Vaikuttavin tiedotuskampanja

Palkintoja voidaan myös arpoa osallistujien kesken hallinnollisen työn vähentämiseksi.

Helpota kasvijätteen käsittelyä

Tärkeä onnistumisen edellytys on tehdä kasvijätteen käsittelystä helppoa.

Mahdollisia ratkaisuja ovat:

- kasvijätteen noutaminen keräyspisteistä
- väliaikaiset vieraslajikontit (sijoituspaikka tulee valita huolellisesti hajuhaittojen ja vuotojen välttämiseksi)
- vastaanottopisteet jäteasemilla

Ratkaisujen tulee kuitenkin olla kunnalle käytännöllisiä ja taloudellisesti kestäviä.

Pienten jätemäärien noutaminen useista eri kohteista voi tulla kalliiksi. Siksi kunta voi harkita noutopalvelua vasta, kun tietty määrä kasvijätettä on kertynyt.

Digitaaliset ratkaisut ja pelillistäminen

Digitaaliset työkalut ja pelimuotoiset ratkaisut voivat tavoittaa uusia kohderyhmiä, jotka eivät muute osallistuisi luonnonhoitoon. On tärkeä valita kohteet, jotka sijaitsevat taajamien läheisyydessä, alueilla, joilla liikkuu paljon ihmisiä. Osallistamiseen voidaan valita kunnan viheralueita, tai lähimetsiä. Sen sijaan muun muassa säännöllisesti niitetyt alueet, puistot tai tiealueet voivat soveltua huonommin.

Kunta voi määritellä pelissä käytettävät alueet, torjuntaan aikataulut ja torjuntajärjestyksen sekä muut pelin tai osallistamisen säännöt. Selkeä tiedotus mitä lajeja torjutaan, milloin torjutaan sekä miten kasvijäte käsitellään oikein, on tärkeää onnistuneeseen ratkaisuun. Vaikka toteutuksen laatu voi vaihdella, menetelmällä on merkittäviä etuja muun muassa uusien kohderyhmien tavoittamisessa, uusien aiemmin tuntemattomien esiintymien havainnoinnissa sekä torjunnan ja leviämisen ehkäisyn tukemisessa.

Hyödynnä kuntalaisten olemassa oleva kiinnostus

Kunnan kannattaa hyödyntää jo olemassa olevaa kiinnostusta ja aktiivisuutta. Asukkaat, yhdistykset ja muut paikalliset toimivat voivat olla merkittävä voimavara. Kun kuntalaiset ilmoittavat vieraslajien esiintymistä, kunnalla tulisi olla selkeät toimintamallit tiedon vastaanottamiseen, havaintojen dokumentointiin, palautteen antamiseen sekä vapaaehtoisten tukemiseen. Onnistuneita esimerkkejä kannattaa nostaa esiin. Asianomaisten suostumuksella niitä voidaan käyttää muiden innostamiseen ja motivaation lisäämiseen.

Vapaaehtoistoiminta paikallisissa ryhmissä

Jos kunnassa toimii aktiivisia vapaaehtoisryhmiä, vieraslajityö voidaan liittää osaksi niiden toimintaa. Mahdollisia yhteistyökumppaneita ovat muun muassa kyläyhdistykset, tiekunnat ja paikallisyhdistykset. Kunta voi tukea toimintaa tarjoamalla muun muassa:

- Karttoja esiintymistä
- Käytännön ohjeistusta
- Koulutusta ja torjuntaesittelyjä maastossa

Inspiraationa tälle toimii Isossa Britanniassa järjestetyt sadat paikalliset vapaaehtoisryhmät, jotka säännöllisesti osallistuvat yhteiseen hyvään ja luonnonhoitoon esimerkiksi ennallistamalla elinympäristöjä, perustamalla niittyjä, keräämällä roskaa sekä torjumalla vieraslajeja.

Jättipalsamin kuva.
Jakob Robertsson, Typoform.

Sitouttamisalueet

Västerbottenissa INSPIRE-hankkeessa on kokeiltu mallia, jossa osallistettiin kokonainen maantieteellinen alue, esimerkiksi kylä tai vesistön valuma-alue.

Toiminta perustuu paikalliseen kiinnostukseen ja sen vahvistamiseen.

Esimerkkinä toimii Norrbynin kylä, jossa kyläyhteisön jäsenet ottivat yhteyttä lääninhallitukseen ja kuntaan saadakseen apua jättipalsamin torjuntaan.

Yhteisten keskustelujen jälkeen kunta ja lääninhallitus järjestivät tietoiskun kylän yhteisen keittolounaan yhteydessä, tukivat kyläyhteisöä rahoitusavustushakemuksen toteutuksessa, sekä auttoivat käynnistämään jättipalsamin torjunnan lampaiden laidunnuksen avulla.

Osallistamisryhmä muodostuu aluksi aktiivisista henkilöistä. Kohderyhmä puolestaan koostuu henkilöistä, jotka pyritään saamaan mukaan käytännön työhön. Kuvassa yksi Norrbyn aktiivijäsenistä lampaiden kanssa, jotka osallistuivat jättipalsamin torjuntaan vuonna 2025.

Kaaviokuva sitouttamismallista. Sitouttamis-ryhmä koostuu alun perin mukaan otettavista ihmisistä. Fokusryhmä on kohderyhmä, jonka haluat mukaan käytännön työhön.

Seuraavat sivut ovat liitteitä

Liite 1. Aktiivinen ja passiivinen ennallistaminen

Tässä liitteessä kuvataan aktiivista ja passiivista ennallistamista sekä annetaan ohjeita siihen, milloin aktiivinen ennallistaminen voi olla tarpeen.

Lisätietoa aktiivisesta ennallistamisesta löytyy INSPIRE-hankkeessa laaditusta ennallistamisstrategiasta. Katso linkki **liitteestä 10: Lähteet ja ohjeistus**.

Passiivinen ennallistaminen

Passiivinen ennallistaminen tarkoittaa sitä, että luonnon annetaan palautua omatoimisesti sen jälkeen, kun haitallinen vieraslaji on torjuttu tai poistettu.

Passiivisen ennallistamisen onnistuminen edellyttää, että haitallisen vieraslajin uudelleenleviäminen estetään. Pitkäjänteisellä seurannalla ja jatkuvalla torjunnalla voidaan ehkäistä siemenpankkien ja muiden leviämisyksiköiden uudelleen muodostumista sekä estää uusien haitallisten vieraslajien asettumista alueelle.

Jos torjuntatoimet aloitetaan lajin asettumisvaiheen alkuvaiheessa, laajoja ennallistamistoimenpiteitä tarvitaan harvoin. Varhainen toiminta on siksi sekä ajallisesti että taloudellisesti tehokasta, ja se on myös yleisin ennallistamisen muoto haitallisten vieraslajien hallinnassa.

Aktiivinen ennallistaminen

Alueilla, joilla pelkkä haitallisen vieraslajin torjunta ei riitä, tarvitaan aktiivista ennallistamista luonnonympäristön palauttamiseksi.

Yleisesti aktiiviset ennallistamistoimet tulisi priorisoida alueilla, joilla:

- Luontoarvot ovat korkeat
- Uhanalaiset lajit tai luontotyypit kärsivät vaikutuksista
- Ekosysteemin toiminta on heikentynyt
- Luonnollisen palautumisen arvioidaan olevan hidasta tai epätodennäköistä
- Torjuntatoimet ovat itsessään aiheuttaneet merkittäviä muutoksia maaperässä

Arvioinnissa tulee huomioida sekä ekologiset arvot että käytettävissä olevat resurssit. Alla on esitetty joukko kysymyksiä, joita voidaan käyttää arvioinnin tukena. Mitä useampaan kysymykseen vastataan kyllä, sitä todennäköisemmin aktiivinen ennallistaminen on perusteltua asettaa etusijalle.

Arviointiperusteita ennallistamistarpeille

- ☐ Elinympäristö ei voi palautua nykytilaansa kohtuullisessa ajassa, edellyttäen, että vain vieraslajeja torjutaan.
- ☐ Ieraslajin valtaama elinympäristö on jostain syystä uhanalainen tai suojelun arvoinen.
- ☐ Vieraslaji uhkaa uhanalaisia alkuperäislajeja.
- ☐ Kohde sijaitsee suojelualueella, jolla on arvokkaita maisemallisia ja luonnonelementtejä. Esimerkiksi tyrni on uhka rannikon hiekka-alueille, jotka ovat tärkeä ekosysteemi monille hiekkaa rakastaville lajeille.
- ☐ Elinympäristö on vakavasti vaurioitunut esimerkiksi siksi, että vieraslaji on allelopaattinen[1] tai lannoittaa maaperää. Elinympäristö voi vaurioitua myös torjuntamenetelmien, kuten niiton, kaivamisen jne., vuoksi.
- ☐ Ekosysteemipalvelut ovat uhattuina. (esimerkkejä ekosysteemipalveluista aiemmissa versioissa saattaa olla)
- ☐ Lajirikkaus on vähentynyt merkittävästi vieraslajien vuoksi.
- ☐ Vieraslaji muuttaa uhanalaisten lajien olemassaolon ja vakiintumisen edellytyksiä. Muista, että uhanalaisen lajin kaikki elinkaaren vaiheet ovat olemassa.
- ☐ Vihreällä infrastruktuurilla on kielteinen vaikutus.
- ☐ Aktiivisella ennallistamisella on taloudellisia hyötyjä. Alueen ennallistaminen samanaikaisesti torjunnan kanssa voi vähentää tulevien hävittämis- ja ennallistamistoimien kustannuksia.

[1] Allelopaattinen tarkoittaa, että kasvi vaikuttaa muihin kasveihin erittämällä kemiallisia aineita ympäristöönsä. Nämä aineet voivat estää (tai joskus edistää) muiden kasvien siementen itämistä, kasvua tai selviytymistä.

Liite 2. Yhteismaan tragedia

Kaikki hyötyvät hyvin hoidetuista luonnonalueista, mutta vastuu haitallisten vieraslajien leviämisen estämisestä voidaan kokea epäselväksi. Seurauksena voi olla, että tarvittavat toimenpiteet jäävät tekemättä, vaikka pitkällä aikavälillä haitat kohdistuvat kaikkiin.

Haitalliset vieraslajit leviävät usein laajoille alueille, joiden maanomistus jakautuu useiden eri toimijoiden kesken. Jos kaikki asianomaiset maanomistajat eivät osallistu torjuntatyöhön, torjuntatoimien vaikutukset voivat jäädä rajallisiksi.

Kun vastuu koetaan epäselväksi, ihmiset saattavat olettaa jonkun muun toimivan, lykätä toimenpiteitä omalla kiinteistöllään ja aliarvioida oman toimintansa merkityksen kokonaisuuden kannalta. Samaan aikaan vieraslajit jatkavat leviämistään.

Kustannukset näkyvät – hyödyt vasta myöhemmin

Haitallisten vieraslajien torjunta aiheuttaa kustannuksia ajan, työpanoksen, kuljetusten, jätehuollon, koordinoinnin ja suunnittelun muodossa. Työn hyödyt näkyvät sen sijaan usein vasta useiden vuosien kuluttua. Tämä voi vaikeuttaa sekä maanomistajien että organisaatioiden motivointia toteuttamaan tarvittavia toimenpiteitä.

Miten yhteismaan ongelmaa voidaan ehkäistä

Yhteisen resurssin eli yhteismaan ongelman vaikutuksia voidaan vähentää, kun vastuut, tieto ja toimintamahdollisuudet tehdään selkeämmiksi. Yhteistyön, viestinnän ja käytännön tuen avulla kunnat ja muut toimijat voivat luoda edellytyksiä sille, että yhä useammat osallistuvat haitallisten vieraslajien leviämisen ehkäisyyn ja torjuntaan.

Näytä esimerkkiä

Kunnat ja muut viranomaiset voivat toimia esimerkkinä. Kun asukkaat näkevät, että haitallisia vieraslajeja torjutaan kunnan omistamilla alueilla, ymmärrys ongelmasta ja halukkuus toteuttaa torjuntatoimia omalla kiinteistöllä usein lisääntyvät.

Tee vastuu näkyväksi

Vastuista ja odotuksista tulisi viestiä selkeästi. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi tiedotuskampanjoilla, maastoon sijoitettavilla opasteilla, maanomistajille suunnatulla tiedotuksella sekä käytännön torjuntaohjeilla.

Mitä selkeämpi vastuu on, sitä helpompi ihmisten on toimia. Kun vastuunjako selkiytyy ja kustannukset heijastavat paremmin eri toimijoiden toimintaa, yhteisresurssin ongelman vaikutukset vähenevät.

Tee yhteistyötä

Koska torjuntavastuu jakautuu usein useiden maanomistajien kesken, tarvitaan yhteistyötä.

Tämä on erityisen tärkeää leviämiselle suotuisilla alueilla, joilla haitallisia vieraslajeja esiintyy vesistöjen varsilla, tiealueilla, taajamien lähiluonnossa sekä kiinteistörajojen läheisyydessä.

Yhteensovitetut toimenpiteet tuottavat yleensä huomattavasti parempia tuloksia kuin yksittäisten toimijoiden erilliset toimet. Myös viestintä- ja torjuntatoimet kannattaa sovittaa yhteen alueellisen valvontaviranomaisen kanssa silloin, kun se on tarkoituksenmukaista.

Madalla osallistumisen kynnystä

Kunta voi helpottaa osallistumista tarjoamalla:

- Tietoa torjuntamenetelmistä
- Mahdollisuuden ilmoittaa havainnoista
- Tukea ja neuvoja kasvijätteen käsittelyyn
- Vapaaehtoistoimintaa ja koulutustilaisuuksia

Kun oikean toiminnan tekemisestä tehdään helpompaa, yhä useammat myös osallistuvat.

Lisää tietoa ja osaamista

Tieto on yksi keskeisimmistä tekijöistä haitallisten vieraslajien aiheuttamien ongelmien vähentämisessä.

Vaikka monet tuntevat käsitteen haitallinen vieraslaji, tieto siitä, mitkä lajit ovat ongelmallisia, miten ne tunnistetaan, miten ne leviävät ja miten niitä torjutaan, on usein rajallista.

Tämän vuoksi esimerkiksi kouluille, puutarhanomistajille ja luonnossa liikkujille suunnatulla viestinnällä voidaan saavuttaa merkittäviä vaikutuksia.

Liite 3. Vieralajeja sisältävien maa-ainesten käsittelyohjeet

Tämä liite on tarkoitettu kaikille, jotka käsittelevät maa-aineksia infrastruktuurihankkeissa tai muutoin työssään.

Jos maa-ainekset sisältävät haitallisia vieraslajeja, niiden käsittelyssä on noudatettava erityistä varovaisuutta. Tärkeitä selvitettäviä kysymyksiä ovat:

1. Ovatko maa-ainekset jätettä?
2. Mitä lajia ja mitä elinkykyisiä leviämisosia maa-ainekset sisältävät?
3. Mikä käsittelytapa ja vastaanottaja ovat soveltuvia ja sallittuja?
4. Tarvitaanko ilmoitus tai lupa?
5. Kuka vastaa dokumentoinnista ja siitä koskevista päätöksistä?

Yleisiä rakentamis- ja infraprojektien yhteydessä esiintyviä haitallisia vieraskasvilajeja ovat esimerkiksi:

- Komealupiini (*Lupinus polyphyllus*)
- Jättipalsami (*Impatiens glandulifera*)
- Kurtturuusu (*Rosa rugosa*)
- Japanintatar (*Reynoutria japonica*)

Maa-aineksen käsittelyä, josta halutaan päästä eroon ja joka sisältää haitallisia vieraslajeja, säädellään sekä Suomessa että Ruotsissa jätehuoltoa koskevalla lainsäädännöllä vieraslajilainsäädännön rinnalla.

Ruotsin jätelainsäädännössä todetaan, että haitallisia vieraslajeja sisältäviä maa-aineksia voidaan hyödyntää uudelleen, edellyttäen että niitä käsitellään siten, ettei vieraslaji pääse leviämään. Vastaavasti myös Suomen lainsäädännössä säädellään leviämisriskiä. Tämä tarkoittaa, että maa-aineksen virheellinen käsittely voi johtaa säädösten rikkomiseen.

Jos vieraslajeja sisältävää maata halutaan hyödyntää turvallisesti uudelleen, maa-ainekset voidaan käsitellä paikan päällä kyseiselle lajille soveltuvalla menetelmällä ennen niiden siirtämistä uudelleenkäyttökohteeseen. Tällainen hyödyntäminen voi edellyttää lupaa. Itäviä kasvinosia sisältävä maa on kuljetettava peitettynä siten, etteivät siemenet tai muut lisääntymiskykyiset kasvinosat pääse leviämään kuljetuksen aikana.

Jos maa-aineksia joudutaan siirtämään, on huomioitava, että haitallisten vieraslajien kuljettaminen on sallittua vain niiden hävittämiseen liittyvissä tilanteissa. Välivarastointi ei siis ole sallittua muutoin kuin kuljetusta odotettaessa. Tällöinkin välivarastoinnin tulee tapahtua maa-ainesten syntypaikan välittömässä läheisyydessä. Jäljempänä on ohjeita leviämisen estämiseksi välivarastointipaikalta. Jos maa-ainekset toimitetaan kaatopaikalle, mikä voi olla tarkoituksenmukaista joidenkin lajien, kuten japanintattaren, kohdalla, maa-ainekset tulee kuljettaa suoraan loppusijoituspaikkaan.

Suomi

Katso ELY-keskuksen ja Sitowise-konsernin laatima ohje valvontaviranomaisille, jotka vastaanottavat vieraslajeja sisältäviä maa-aineksia Suomessa: Ohjeistus vieraslajia sisältävän maa-aineksen käsittelyyn.

Ruotsi

Katso Ruotsin luonnonsuojeluviraston ohje: Vieraslajeja sisältävän maamassan käsittely.

Maa-ainesten käsittely

Haitalliset vieraskasvit voivat levitä, kun siemeniä, juuria, juurakoita tai muita kasvinosia sisältävää maata siirretään paikasta toiseen. Näin voi tapahtua maanrakennustöiden, kaivutöiden, kuljetusten ja rakennushankkeiden yhteydessä.Käy seuraavat vaiheet läpi käsitellessäsi maa-aineksia, jotka voivat sisältää haitallisia vieraslajeja:

1. **Tutki alue** - Tunnista ja rajaa kaikki haitallisten vieraslajien esiintymät työalueella ennen maanrakennustöiden aloittamista. Mahdollisuuksien mukaan kaikki esiintymät tulisi kartoittaa samanaikaisesti.
2. **Pidä maa-ainekset erillään** – Haitallisia vieraslajeja sisältävät tai niitä sisältäväksi epäillyt maa-ainekset on käsiteltävä erillään muista maa-aineksista sekä kasvinosia sisältävästä jätteestä.
   - Pidä maa-ainekset erillään koko työprosessin ajan
   - Merkitse maa-ainekset tarvittaessa
   - Varmista, että kuljetus ja varastointi toteutetaan siten, että leviämistä voi tapahtua.

3. **Peitä maa-ainekset kuljetuksen ajaksi** - Haitallisia vieraslajeja sisältävät maa-ainekset on peitettävä kuljetuksen aikana, jotta maa-aines, siemenet tai kasvinosat eivät pääse putoamaan tai leviämään kuljetusajoneuvosta.

4. **Käsittele maa-ainekset paikallisten käytäntöjen mukaisesti** – Maa-ainekset tulee käsitellä kunnan ohjeiden tai hankekohtaisten vaatimusten mukaisesti.

Maa-ainekset voidaan esimerkiksi:

- Kuljettaa määrättyyn vastaanottolaitokseen
- Sijoittaa siihen tarkoitettuun loppusijoituspaikkaan
- Käsitellä luvan ehtojen tai kaivu- ja maanrakennusmääräysten mukaisesti.

5. **Puhdista laitteet ja ajoneuvot** - Siemenet, juuret ja muut kasvinosat voivat kulkeutua maa-aineksen ja savipaakkujen mukana. Tämän vuoksi ajoneuvojen ja kaluston puhdistaminen on erityisen tärkeää ennen siirtymistä seuraavaan työkohteeseen.

Puhdista erityisesti:

- Kaivinkone
- Muut kaivulaitteet
- Kuorma-autojen lavat
- Renkaat ja pyöräkotelot
- Työkalut, jotka ovat olleet kosketuksissa maa-aineksiin tai vieraslajeihin ennen muihin töihin siirtymistä

Tavoitteena on vähentää riskiä levittää haitallisia vieraslajeja tahattomasti uusille alueille.

6. **Dokumentoi käsittely** – Ilmoita kunnan yhteyshenkilölle, joka vastaa maa-ainesten käsittelyn ja haitallisten vieraslajien valvonnasta:
   - Mistä maa-ainekset on kerätty
   - Mitä vieraslajia ne sisältävät
   - Minne maa-ainekset on sijoitettu tai toimitettu käsiteltäväksi

Ohjeistusta voidaan täydentää paikallisilla yhteystiedoilla ja toimitatavoilla:

Sähköposti: _____ Puhelinnumero: _____

Jätehuoltoa koskevat vaatimukset

Jätteen vastaanottaja voi edellyttää, että kuljettaja tai toiminnanharjoittaja ilmoittaa:

- Mitä vieraslajia maa-aineksissa esiintyy
- Sisältääkö maa-ainekset siemeniä tai muita elinkykyisiä kasvinosia

Näiden tietojen tulisi olla saatavilla maa-aineksia kuljetettaessa.

Välivarastointi

Mikäli tilapäinen varastointi on välttämätöntä ennen kuljetusta, maa-ainekset tulee sijoittaa niiden syntypaikan välittömään läheisyyteen ja peittää työpäivän päättyessä. Näin estetään itämiskykyisten kasvinosien leviäminen tuulen, eläinten tai muiden tekijöiden mukana.

Esimerkkejä sopivista peittämistavoista:

- Aseta maa-ainesten alle kestävä suojakangas, jotta itämiskykyisiä kasvinosia ei jää maahan maa-ainesten poistamisen jälkeen
- Peitä maa-ainekset puhtaalla maalla, tai
- Käytä peitteenä kangasta tai pressua, joka kiinnitetään huolellistesti kasan päälle reunoiltaan.

Älä kompostoi haitallisia vieraslajeja

Haitalliset vieraskasvilajit voivat selviytyä tavanomaisesta kompostointiprosessista. Tämän vuoksi haitallisista vieraslajeista peräisin olevan kasvijätteen kompostointia ei yleensä suositella, ellei käytössä ole erityisiä käsittelymenetelmiä, jotka varmistavat kaiken kasvuaineksen täydellisen tuhoutumisen.

MUISTA

- ✔ Tee kartoitus ennen kaivuutöitä
- ✔ Pidä vieraslajeja sisältävät maa-ainekset erillään
- ✔ Peitä maa-ainekset kuljetuksen aikana
- ✔ Vältä välivarastointia
- ✔ Puhdista ajoneuvot ja työvälineet
- ✔ Noudata bioturvallisia toimintatapoja
- ✔ Aseta vaatimuksia hankinnoissa ja urakoissa
- ✔ Dokumentoi maa-ainesten käsittely ja sijoittaminen

Liite 4: Käytännön ohjeistusta maastotyöntekijöille

Jotta työ voidaan toteuttaa turvallisesti ja tehokkaasti, on tärkeää, että maastossa työskentelevällä henkilöstöllä on tehtäviin soveltuvat työvälineet, riittävä osaaminen ja asianmukaiset henkilönsuojaimet.

Henkilösuojaimet

Haitallisten vieraslajien torjuntatyössä käytetään tyypillisesti seuraavia suojaimia:

- Kuulosuojaimet
- Suojalasit tai visiiri
- Työtakki ja -housut
- Sadevaatteet tarvittaessa
- Kumisaappaat tai muut soveltuvat työjalkineet
- Käsineet, vähintään kaksi paria siten, että kuivat käsineet ovat saatavilla toisten kastuessa työssä.

Työkalut ja varusteet

Tarvittavat välineet vaihtelevat torjuttavan lajin ja torjuntamenetelmän mukaan. Seuraavia välineitä tarvitaan monissa torjuntatöissä:

- Raivaussaha kantovaljaineen

- Trimmeri / Siimapää
- Trimmerisiimaa
- Pihdit siiman katkaisuun
- Raivaussahan terä ja viila teroitukseen
- Työkalut siimapään ja terän vaihtamiseen
- Vesuri, viikate tai oksasakset
- Harava
- Muovisäkkejä kasvijätteen tai kohteesta löytyvän roskan keräämiseen tarpeen mukaan
- Matkapuhelin, tabletti tai vähintään muistio torjuntatoimien dokumentointiin

Varusteet, jotka tulisi olla ajoneuvossa tai työmaalla

Ota aina mukaan:

- Juomavettä
- Ensiapuvälineet
- Saippuaa tai käsidesiä käsien puhdistamiseen
- Jätesäkkejä

Tarvittaessa mukaan myös:

- Kottikärryt kasvijätteen kuljettamista varten (Sekä peite kuorman suojaamiseen)
- Lapio
- Vahvat oksasakset
- Muita puuvartisten pensaiden tai pienten puiden käsittelyyn soveltuvia työkaluja
- Lajitunnistukseen oppaita ja koulutusmateriaalia

Torjunnan toistaminen ja seuranta

Lähes kaikkien haitallisten vieraslajien torjunta vaatii useamman kuin yhden torjuntakerran kasvukauden aikana. Suunnittele jo alusta lähtien uusintakäyntejä kasvukauden aikana, torjunnan jatkamista seuraaville vuosille sekä seurantaa vähintää kahden vuoden ajanm kun esiintymä arvioidaan hävinneen.

Useampien lajien kohdalla alueelle tulisi palata noin 3–6 viikon kuluttua poistamaan jäljelle jäänet tai uudet yksilöt. Tarkka aikaväli riippuu lajista ja paikallisista olosuhteista.

Esimerkkejä ensimmäisen torjuntakerran, jatkotorjunnan ja inventoinnin ajankohdista joillekin Suomen ja Pohjois-Ruotsin yleisimmille haitallisille vieraslajeille (2026).

Huomaa, että ajankohdat ovat suuntaa antavia ja voivat poiketa tässä esitetyistä riippuen vuosittaisista ilmasto-olosuhteista, käytettävästä torjuntamenetelmästä sekä siitä, sijaitseeko kyseinen kunta muualla maassa kuin tämän hankkeen painopistealueella.

Laji	Ensimmäinen torjuntakerta	Jatkotorjunnan väli	Sopiva inventointiaika
Jättipalsami *(Impatiens glandulifera)*	Kesäkuun loppu - heinäkuun alku, kun kasvit ovat hyvin kehittyneitä ja voivat jo kukkia	3–4 viikkoa	Heinä-elokuu (kukinta)
Komealupiini *(Lupinus polyphyllus)*	Kesäkuun loppu - heinäkuun alku täyden kukinnan aikaan	3–4 viikkoa	Kesäkuun puolivälistä loppuun (kukinta)
Kurtturuusu (*Rosa rugosa*)	Touko-kesäkuu menetelmästä riippuen. Leikkaus ja peittäminen: alkukesä. Vihreiden versojen poistaminen: uuden kasvun alkaessa	4–6 viikkoa	Heinä-elokuu (kukinta), syyskuu (punaiset kiulukat)
Jättiputki *(Heracleum mantegazzianum ja -Persicum)*	Touko-kesäkuu	4–6 viikkoa Niitettäessä vähintään kolme kertaa kasvukaudessa	Heinä-elokuu (kukinta)
Keltamajavankaali *(Lysichiton americanus)*	Vaihtelee menetelmän mukaan	Tarpeen mukaan	Touko-kesäkuu (kukinta)
Japanintatar (*Reynoutria japonica*)	Riippuu täysin käytettävästä menetelmästä	3–4 viikkoa Niitettävä vähintään kaksi kertaa kasvukauden aikana	Heinä-syyskuu
Kanadanpiisku *(Solidago canadensis)*	Kesä-heinäkuu (kasvuvaihe) tai elokuu juuri ennen kukintaa	4–6 viikkoa Niitettävä vähintään kaksi kertaa kasvukauden aikana	Elo-syyskuu (kukinta)

Vinkkejä tehokkaampaan torjuntaan

Haitallisten vieraslajien torjunta voi olla sekä aikaa vievää että fyysisesti kuormittavaa. Menetelmien ja välineiden valinnalla voidaan parantaa sekä turvallisuutta että tehokkuutta.

Jyrkät rantapenkat ja vesistöt

Esimerkiksi jättipalsamin torjunta jyrkillä rannoilla voi olla haastavaa ja riskialtista.

Pitkävartisten oksasaksien tai vastaavien työkalujen käyttö mahdollistaa kasvien poistamisen alempaa rinteestä ilman, että työntekijän tarvitsee liikkua vaikeakulkuisessa maastossa.

Jos vieraskasveja poistetaan jyrkistä rinteistä, maaperä voi muuttua epävakaaksi ja eroosio voi lisääntyä. Tällöin rinne voidaan suojata esimerkiksi juuttikankaalla tai muulla biohajoavalla eroosiosuojalla:

- Eroosion vähentämiseksi
- Maaperän vakauttamiseksi
- Toivotun kasvillisuuden palautumisen tukemiseksi

Lisätietoa löytyy INSPIRE-hankkeen ennallistamisstrategiasta.

Yhdistä koneellinen ja käsin tehtävä torjunta

Alueilla, joille pääsee ajoneuvolla, voidaan hyödyntää esimerkiksi tienvarsileikkureita tai luiskaleikkureita käsityön tukena. Tällainen toimintatapa voi:

- Vähentää työmäärää merkittävästi
- Mahdollistaa suurempien alueiden käsittelyn
- Vapauttaa resursseja tarkempaan seurantaan

Menetelmä soveltuu erityisesti laajoihin kasvustoihin, joissa niittoa voidaan täydentää käsin tehtävällä jatkotorjunnalla.

Torjuntamenetelmät

Sopivan torjuntamenetelmän valintaan vaikuttavat muun muassa:

- Torjuttava laji
- Esiintymän koko
- Kasvupaikan olosuhteet (vesistöt, rinteet, esteet)
- Leviämisriski
- Käytettävissä olevat resurssit
- Alueen luonnonarvot

Esimerkkejä menetelmävalinnasta:

- Tien varressa: niitto tai tienvarsileikkaus
- Tiheissä kasvustoissa: raivaussaha tai trimmeri
- Yksittäisille kasveille muun kasvillisuuden joukossa: käsin kitkeminen

Parhaat tulokset saavutetaan usein yhdistämällä useita menetelmiä. On myös tärkeää muistaa, että yksittäinen torjuntatoimi ei käytännössä koskaan johda täydelliseen hävittämiseen. Lähes kaikki haitalliset vieraslajit edellyttävät useiden vuosien ajan toistuvia torjuntatoimia.

Lisätietoja ja neuvoja vieraslajien torjuntaan ja eri vieraslajeille sopivista menetelmistä löytyy:

Suomi: Vieraslajit.fi

Ruotsi: Naturvårdsverket, invasivaarter.nu, Metodkatalogen, Lupinlabbet

Käsin kitkeminen

Menetelmässä koko kasvi sekä koko juuristo tai sen osa vedetään maasta käsivoimin.

Soveltuu:

- Matalajuurisille kasveille
- Pienille kasvustoille
- Nuorille taimille

Esimerkki:

- Jättipalsami (*Impatiens glandulifera*)

Edut:

- Yksinkertainen menetelmä
- Vaatii vain vähän välineitä
- Hyvin pieni riski vahingoittaa muuta kasvillisuutta

Haitat:

- Työläs suurilla alueilla

Kaivaminen

Menetelmässä koko kasvi juuristoineen kaivetaan pois käsin tai koneellisesti. Esimerkiksi kurtturuusun ja viitapihlaja-angervon kohdalla maanpäällinen kasvusto voidaan ensin leikata, jolloin kasvimateriaalin ja maa-aineksen erottelu helpottuu.

Soveltuu:

- Puuvartisille pensaille

- Voimakasjuurisille lajeille
- Lajeille, jotka uudistuvat pienistäkin juurenpalasista

Esimerkkejä:

- Komealupiini (*Lupinus polyphyllus*)
- Kurtturuusu (*Rosa rugosa*)

Edut:

- Erittäin tehokas, jos koko juuristo poistetaan
- Vähentää uudelleenkasvun riskiä

Haitat:

- Voi olla hidasta käsityönä
- Voi olla kallista koneellisesti toteutettuna
- Voi aiheuttaa maaperän häiriöitä
- Edellyttää maa-ainesten huolellista käsittelyä leviämisen estämiseksi

Niitto

Kasvit leikataan mahdollisimman läheltä maan pintaa esimerkiksi trimmerillä tai raivaussahalla.

Soveltuu:

- Suurille kasvustoille
- Laajoille esiintymille
- Alueille, joilla käsin kitkeminen ei ole käytännöllistä

Esimerkki:

- Komealupiini (*Lupinus polyphyllus*)
- Jättipalsami (*Impatiens glandulifera*)

Edut:

- Tehokas laajoilla alueilla
- Työmäärä pinta-alaan nähden pieni

Haitat:

- Vaatii useita toistokertoja kasvukauden aikana
- Edellyttää bioturvallisia toimintatapoja kasvinosien leviämisen estämiseksi

Uuvuttaminen / Näännyttäminen

Menetelmässä kasvin vuosiversot eli puuvartisten kasvien vihreät osat poistetaan toistuvasti, kunnes juuristo ehtyy eikä pysty enää tuottamaan uusia versoja.

Soveltuu:

- Puuvartisille pensaille

Esimerkki:

- Kurtturuusu (*Rosa rugosa*)

Edut:

- Estää juurivesojen muodostumista
- Ei tuota ongelmallista jätettä, mikäli siemeniä ei ole ehtinyt muodostua
- Soveltuu monenlaisiin ympäristöihin

Haitat:

- Vaatii useita käsittelykertoja kasvukauden aikana
- Työläs laajoissa kasvustoissa

Peittäminen

Menetelmässä kasvi leikataan tai katkaistaan maanpinnan tasolta, minkä jälkeen alue peitetään peitekankaalla. Tarkoituksena on estää kasvia yhteyttämästä ja muodostamasta uusia versoja. Tämän vuoksi peitekankaan on oltava niin tiivis, ettei se läpäise valoa.

Peitteen tulee myös olla riittävän kestävä säilyäkseen käyttökelpoisena useiden vuosien ajan sekä kestääkseen sääolosuhteita. Vaihtoehtoina voidaan käyttää esimerkiksi kaksinkertaista tiheäkudoksista juuttikangasta tai vahvaa pressua. Materiaalin valinnassa on tärkeää huolehtia siitä, ettei siitä aiheudu haittaa ympäristölle. Markkinoilla on esimerkiksi ympäristöystävällisiä pressuja, jotka eivät sisällä haitallisia aineita. Juurivesojen muodostumisen estämiseksi peittäminen tulee ulottaa jonkin verran kasvuston ulkopuolelle. Näin varmistetaan, ettei valo pääse juuriston alueelle ja mahdollista uusien versojen kasvua.

Peitteen tulee:

- Estää valon pääsy maahan
- Kestää useita vuosia
- Sietää sääolosuhteita

Peittämisen tulee ulottua kasvuston reunojen ulkopuolelle, jotta juuristo ei saa valoa.

Esimerkkejä:

- Kurtturuusu (*Rosa rugosa*)
- Viitapihlaja-angervo (*Sorbaria sorbifolia*)

Edut:

- Suuri työmäärä kohdistuu pääosin ensimmäiseen torjuntakertaan

Haitat:

- Vaatii säännöllistä tarkastusta
- Peitteen tulee olla paikallaan useita vuosia

Kemiallinen torjunta

Kasvinsuojeluaineilla, kuten glyfosaatilla, tehtävä torjunta voi joissakin tilanteissa olla varteenotettava vaihtoehto. Kemiallista torjuntaa tulee kuitenkin aina edeltää arviointi siitä, voidaanko tavoite saavuttaa menetelmillä, jotka aiheuttavat vähemmän ympäristökuormitusta ja pienempiä riskejä ihmisten terveydelle.

Esimerkiksi japanintattaren kohdalla seuranta ja leviämistä ehkäisevät toimenpiteet voivat olla tarkoituksenmukaisempia, mikäli kasvusto ei aiheuta konkreettista leviämisriskiä eikä merkittävää haittaa luonnonympäristölle.

Kemiallista torjuntaa saa tehdä vain koulutettu henkilöstö. Suomessa toimintaan tarvitaan kasvinsuojelututkinto, jota järjestää muun muassa netissä kasvinsuojelututkinto.fi sekä ProAgria. Linkit sertifioituihin yrityksiin löytyvät *liitteestä 10: Lähteet ja ohjeistus.*

Kemiallista torjuntaa ei saa toteuttaa ennen kuin toimenpiteelle tarvittava lupa on käsitelty ja hyväksytty.

Menetelmä voi soveltua:

- Syväjuurisille lajeille
- Laajoille puuvartisille kasvustoille
- Esiintymille, joiden mekaaninen torjunta on erittäin työlästä

Esimerkkejä:

- Tatarlajit, kuten japanintatar, jättitatar ja hybriditatar (*Reynoutria spp.*)

Kasvinsuojeluaineita voidaan käyttää esimerkiksi:

- Lehtikäsittelynä
- Siveltämällä tai käsittelemällä leikkauspintoja
- Kantokäsittelynä kasvin katkaisun jälkeen

Ennen kemiallisen torjunnan aloittamista on noudatettava voimassa olevaa lainsäädäntöä ja paikallisia määräyksiä. Tämä tarkoittaa, että torjuntatoiminnalle on haettava tarvittavat luvat tai poikkeusluvat.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää:

- Suojelualueisiin
- Vedenhankinnan kannalta tärkeisiin pohjavesi- ja veden¬suoja-alueisiin
- Alueisiin, joilla on korkeita luontoarvoja

- Omakotitontteihin ja pihapiireihin (lapset, lemmikkieläimet, hyötypuutarhat jne.)

Kemiallisia menetelmiä saa käyttää vain koulutettu henkilöstö, ja niitä tulisi ensisijaisesti käyttää silloin, kun muiden torjuntamenetelmien ei arvioida olevan riittävän tehokkaita tai käytännössä toteuttamiskelpoisia.

Katso myös *Liite 8. Suositukset kemiallisen torjunnan arviointi- ja lupamenettelystä.*

MUISTA

- ✔ Työskentele bioturvallisesti
- ✔ Puhdista työvälineet ja jalkineet ennen alueelta poistumista
- ✔ Varmista, etteivät siemenet, juuret tai muut kasvinosat leviä
- ✔ Ilmoita uusista esiintymistä kunnan käytäntöjen mukaisesti
- ✔ Dokumentoi toteutetut torjuntatoimet
- ✔ Seuranta on ratkaisevan tärkeää torjunnan onnistumiselle

Liite 5. Maksettu yhdistystyö vieraslajien torjunnassa

Tämä toimintamalli perustuu suomalaiseen talkooperinteeseen, jota hyödynnetään yhteistyössä yhdistysten kanssa toteutettavissa kohdennetuissa haitallisten vieraslajien torjuntatoimissa. Talkoot voidaan kuvata tapahtumana, jossa ystävät, naapurit tai työtoverit kokoontuvat yhdessä tekemään tietyn tehtävän yhteiseksi hyödyksi.

Yhdistysten toteuttamiin torjuntatoimiin soveltuvien kohteiden tulisi olla helposti saavutettavia, suhteellisen turvallisia työskennellä ja sellaisia, joissa torjunta voidaan toteuttaa ilman erityisen vaativaa kalustoa. Ohjeellisena kokona suositellaan noin 1 000–5 000 m² alueita riippuen kasvuston tiheydestä, torjuttavasta lajista sekä maaston kulkukelpoisuudesta.

Korvaukset

Sopiva korvaustaso voidaan määrittää esimerkiksi kesätyöntekijän palkkatason perusteella. Vuonna 2026 tämä on laskennallisesti noin 10 € /h. Alla olevassa esimerkkilaskelmassa oletetaan, että yksi henkilö kykenee torjumaan jättipalsamia noin 50 m² tunnissa. Korvaus lasketaan tämän jälkeen yhteenlasketun työmäärän perusteella.

Alue (m²)	Arvioitu työmäärä, jaettuna kahdelle tai kolmelle torjuntakerralle (h)	Korvaus (EUR)
1000-1500	30	300
1500-2000	40	400
2000-2500	50	500
2500-3000	60	600
3000-3500	70	700
3500-4000	80	800
4000-4500	90	900
4500-5000	100	1000

Kunnan tulee mukauttaa korvaustasot paikallisten olosuhteiden sekä voimassa olevien avustus- ja korvauskäytäntöjen mukaisesti.

Jos sama yhdistys torjuu aluetta useamman vuoden ajan, on huomioitava, että toisena ja kolmantena vuonna torjuttavia yksilöitä on yleensä huomattavasti vähemmän, ainakin jättipalsamin kohdalla. Tällöin voi olla perusteltua käyttää alempaa korvaustasoa.

Tiedottaminen ja yhdistysten rekrytointi

Mahdollisuudesta osallistua torjuntatöihin kannattaa tiedottaa keväällä, esimerkiksi huhti-toukokuussa.

Tietoa voidaan jakaa esimerkiksi:

- Kunnan verkkosivuilla
- Sosiaalisessa mediassa
- Paikallisissa tiedotusvälineissä
- Suoraan yhdistyksille

Tavoitteena on, että alueet on jaettu ja yhdistysten työryhmät organisoitu ennen varsinaisen torjuntakauden alkamista kesäkuussa.

Seuran kiinnostusilmoituksen laatiminen

Hallinnon helpottamiseksi kunta voi käyttää sähköistä lomaketta, esimerkiksi Microsoft Formsia, jonka avulla yhdistykset voivat ilmoittaa kiinnostuksensa osallistua.

Yhdistyksiltä voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat tiedot:

- Yhdistyksen nimi
- Joukkue tai ryhmä
- Yhteyshenkilö
- Puhelinnumero
- Sähköpostiosoite
- Osoite
- Tilinumero
- Alueet, joilla yhdistys haluaisi työskennellä
- Lyhyt perustelu osallistumiselle
- Suostumus raportoinnissa toimitettujen valokuvien käyttöön

Perusteluista voi olla hyötyä sekä valittaessa yhdistyksiä että raportoitaessa hankkeen tuloksista mahdollisille rahoittajille ja yhteistyökumppaneille.

Perehdytys ja koulutus

Toimeksiannon saaville yhdistyksille tulee antaa tiedot:

- Työalueen sijainnista
- Maksettavasta korvauksesta
- Työn toteutusohjeista

Jokainen torjuntatyö tulisi aloittaa kunnan edustajan pitämällä

maastoperehdytyksellä. Noin 30–45 minuutin perehdytys on yleensä riittävä.

Perehdytyksessä tulee käydä läpi:

- Työalueen rajaus
- Torjuttava laji, sen tunnistaminen ja haitat
- Käytettävä torjuntamenetelmä sekä torjuntakertojen määrä
- Bioturvalliset toimintatavat ja kasvijätteen käsittely
- Työn raportointi kunnalle

Tässä yhteydessä voidaan myös jakaa tarvittavat materiaalit, kuten:

- Jätesäkit
- Käsineet
- Tiedotusmateriaali, mikäli sitä ei ole toimitettu etukäteen

Työn toteutus

Torjuntatoimet tulisi toteuttaa vähintään kahteen kertaan lajin vaatimusten mukaisesti. Kun yhdistys arvioi työn valmistuneen, kuntaa tulee informoida tarkastusta ja seurantaa varten.

Työn seurantaa voidaan helpottaa edellyttämällä raportointia esimerkiksi seuraavista:

- Torjuntapäivät
- Valokuvat ennen ja jälkeen toimenpiteiden tai toimenpiteiden aikana
- Käytetty työaika

Raportointi voidaan toteuttaa sähköisillä lomakkeilla, sähköpostitse tai kännykän kautta kunnan yhdyshenkilölle..

Kasvijätteen käsittely

Kunnan tulee selkeästi ohjeistaa, miten kerätty kasvijäte käsitellään.

Vaihtoehtoisia ratkaisuja:

- Yhdistys toimittaa jätteen jäteasemalle kunnan ohjeiden mukaan
- Kunta sijoittaa alueelle jätekontteja
- Kunta noutaa jätteen yhdistyksen ilmoituksen perusteella

- Kasvijäte jätetään paikalleen esimerkiksi silloin, kun niitto on käytetty torjuntamenetelmä, tai ratkaisu on lajin ja kohteen kannalta tarkoituksenmukainen

Riippumatta valitusta ratkaisusta, toimintatavat tulee sopia selkeästi ennen työn aloittamista..

Kontin sijoituspaikkaa valittaessa on huomioitava, että kasvijätteestä voi valua nestettä ja syntyä voimakasta hajua, vaikka jäte olisi pakattu tiiviisti suljettuihin jätesäkkeihin. .

Seuranta ja korvauksen maksu

Ennen korvauksen maksamista kunnan tulee varmistaa, että työ on tehty sovitulla tavalla. On suositeltavaa määrittää enimmäiskorvaus ennen työn aloittamista, jotta yhdistyksellä on selkeä käsitys ehdoista.

Kunnan tulee myös tiedottaa:

- Siitä edellytetäänkö yhdistyksen rekisteröintiä korvauksen vastaanottamiseksi
- Mahdollisista talkoovakuutus tai ennakonpidätysrekisteriin osoittavista maksuista tai vaatimuksista
- Mahdollisista korvauksen vähennyksistä, mikäli työtä ei toteuteta sovitulla tavalla

Monivuotinen yhteistyö

Perehdytyksen ja laadunvarmistuksen tarpeen vähentämiseksi sama yhdistys tai joukkue voidaan nimetä vastaamaan samasta alueesta usean vuoden ajan. Tämän etuja ovat muun muassa toistuvan työn kautta alueen parempi tuntemus, osallistujien lajiosaamisen kasvu, työn laadun paraneminen sekä sitoutumisen vahvistuminen osallistujien nähdessä työnsä tulokset.

Jos käytettävissä on pitkäjänteinen rahoitus, kunta voi tehdä monivuotisen sopimuksen, jossa yhdistys vastaa tietystä alueesta usean kasvukauden ajan. Esimerkiksi jättipalsamin torjunnassa kolmen vuoden sopimus voi olla tarkoituksenmukainen. Jos alue todetaan sopimuskauden jälkeen lajista vapaaksi, kunta voi maksaa yhdistykselle tulospalkkion. Tämä voi lisätä huolellisuutta ja vähentää kunnan valvontatarvetta.

Suuret kohteet – yhteistyö kunnan ja yhdistyksen välillä

Laajoilla esiintymillä, esimerkiksi yli hehtaarin kokoisilla vieraslajiesiintymillä, kunta voi tehdä yhteistyötä suurempien yhdistysten tai järjestöjen kanssa. Tällaiset hankkeet edellyttävät usein:

- Paljon osallistujia
- Joustavaa budjettia
- Selkeää työnjohtoa
- Säännöllistä seurantaa

Laajoilla alueilla voi olla tarkoituksenmukaista yhdistää käsityö ja koneellinen torjunta. Yksi toimintamalli on, että kunta hankkii urakoitsijan niittämään suuret avoimet alueet, ja yhdistys saa korvauksen käsin tehtävästä torjunnasta niiton ulkopuolelle jäävistä kohteista, kuten ojista, metsänreunoista ja muista työkoneilta saavuttamattomissa kohteissa.

Jättiputken kuva.
Jakob Robertsson, Typoform.

Ehdotus vuosikelloksi korvattaville yhdistystöille

Toimenpide	Ajankohta
Alueiden kartoitus ja inventointi	Elokuu-syyskuu edellisenä vuonna uusille kohteille. Kesäkuun alku aiemmin torjutuille kohteille.
Budjetointi ja rahoituksen varmistaminen	Marraskuu-helmikuu
Yhdistysten rekrytointi	Maaliskuu-huhtikuu
Alueiden jakaminen ja yhteydenpito yhdistyksiin	Toukokuu-kesäkuun alku
Torjuntatyöt	Kesäkuu-elokuu
Tarkastus ja seuranta	Heinäkuu-syyskuu
Korvausten maksu	Syyskuu
Arviointi ja seuraavan kauden suunnittelu	Lokakuu-marraskuu

Yhdistysten työn rahoittaminen sponsoroinnin ja muiden toimijoiden avulla

Vaihtoehtona kunnan omalle budjettirahoitukselle on hakea ulkoista rahoitusta ottamalla mukaan muita toimijoita. INSPIRE-hankkeessa kokeiltiin sponsorointi- ja joukkorahoitusmallia. Uumajan kunta testasi vuonna 2026 mallia, jossa yhdistykset torjuivat jättipalsamia Open Collective -alustan kautta kerätyllä rahoituksella.

Tavoitteena oli perustaa paikallinen rahasto, johon yritykset ja muut toimijat voivat osallistua biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen tukemiseksi. Kerättyjä varoja käytettiin yhdistysten torjuntatyön rahoittamiseen. Rahoituksen käyttökohteita voivat olla esimerkiksi:

- Torjunta priorisoiduilla alueilla
- Tiedotus- ja koulutustoimet
- Asukkaiden osallistumisen lisääminen

Tällaisen rahoituksen onnistuminen edellyttää yhteydenottoja mahdollisiin rahoittajiin hyvissä ajoin. Yrityksillä ja organisaatioilla sponsorointipäätökset vaativat usein sisäistä valmistelua, ja budjetit laaditaan usein jo syksyllä.

Yritysten kiinnostusta voidaan lisätä tarjoamalla mahdollisuutta yhdistää taloudellinen tuki henkilöstön osallistumispäiviin, joissa työntekijät osallistuvat vieraslajien torjuntaan ja saavat samalla tietoa luonnon monimuotoisuudesta.

Toinen vaihtoehto on antaa ulkopuolisten järjestöjen toteuttaa torjuntatoimia kunnan mailla.

Esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan tai ympäristönhoitoon keskittyvät järjestöt voivat organisoida torjuntapäiviä valituilla alueilla. Yksi esimerkki on Städa Sverige, joka kokeili vuonna 2026 jättipalsamin ja komealupiinin torjuntaa pilottikunnissa.

Tällöin kunnan tehtävänä on pääasiassa:

- Tunnistaa soveltuvat kohteet
- Toimittaa järjestölle ohjeet työn toteuttamisesta
- Huolehtia seurannasta ja dokumentoinnista

Järjestö voi myös tarvita apua yhdistysten rekrytoinnissa..

MENESTYSTEKIJÖITÄ KORVATTAVASSA YHDISTYSTYÖSSÄ VIERASLAJIEN PARISSA

- ✔ Sopivat kohteet valittu torjunnalle
- ✔ Vastuunjako on selkeä
- ✔ Yhdistykset saavat riittävän perehdytyksen
- ✔ Bioturvallisia toimintatapoja noudatetaan torjunnassa
- ✔ Kasvijäte käsitellään asianmukaisesti
- ✔ Tulokset dokumentoidaan ja niitä seurataan
- ✔ Osallistujien sitoutumista ylläpidetään usean vuoden ajan

Liite 6. Näin vapaaehtoinen torjuntatalkoo voidaan järjestää

Seuraavaa toimintamallia voidaan käyttää vapaaehtoisten torjuntatoimien järjestämiseen sekä ryhmille että yksittäisille vapaaehtoisille.

1. Määritä torjuttava laji ja toimenpiteet

Päätä, mitä lajia torjutaan ja mitä torjuntamenetelmää käytetään

2. Valitse sopiva kohde

Tunnista alueet, jotka soveltuvat vapaaehtoistoimintaan. Ohjeellisena kokona suositellaan noin 1000–5000 m² alueita ryhmää kohden riippuen:

- Esiintymän tiheydestä
- Maaston vaikeakulkuisuudesta
- Torjuttavasta lajista

3. Tiedota ja rekrytoi osallistujia

Markkinoi toimintaa esimerksiksi:

- Kunnan verkkosivuilla
- Sosiaalisessa mediassa
- Maastoon sijoitettavilla kylteillä, joissa kerrotaan mitä vieraslajia alueella esiintyy, miksi sitä tulee torjua, miten torjunta voidaan toteuttaa ja miten kasvijäte tulee käsitellä
- Paikallisessa mediassa ja lehdissä
- Yhdistysverkostojen kautta

Mikäli käytettävissä on rahoitusta, yhdistykselle maksettava korvaus voi lisätä kiinnostusta, tutustu Liite 6. Korvattavat torjuntatyöt.

4. Perehdytä osallistujat alueeseen

Ensimmäisen tapahtuman yhteydessä kunnan edustajan tulisi olla paikalla ja:

- Esitellä alue
- Tunnistaa ja esitellä torjuttava laji
- Antaa ohjeet kasvijätteen käsittelystä ja bioturvallisista toimintatavoista
- Kertoa, miksi torjunta on tärkeää

- Tarvittaessa toimittaa jätesäkkejä tai jäteastioita kasvijätteen keräämistä varten
- Jakaa yhteystiedot mahdollisia kysymyksiä varten

Näin työn laatu paranee ja osallistujat ymmärtävät paremmin torjuntatyön merkityksen.

5. Dokumentoi toiminta

Torjuntatapahtumista otettuja valokuvia sekä tapahtumia koskevia tietoja voidaan hyödyntää kunnan viestinnässä, jotta tietoisuus haitallisten vieraslajien torjunnasta lisääntyy.

6. Seuraa tuloksia

Haitallisten vieraslajien esiintymiä on yleensä torjuttava useita kertoja saman kasvukauden aikana sekä useiden vuosien ajan.

Siksi on tärkeää, että:

- Alueet dokumentoidaan
- Tuloksia seurataan
- Osallistujia kannustetaan palaamaan kohteelle sovituin väliajoin

Tehokas toimintatapa voi olla se, että yhdistys tai muu ryhmä ”adoptoi” alueen ja sitoutuu huolehtimaan toistuvista torjuntatoimista. Jotta toimintamalli toimisi, kunnan tulee säännöllisesti tarkastaa alue sekä huolehtia kerätyn kasvijätteen käsittelystä.

Liite 7. Suosituksia vieraslajien kemiallisen torjunnan arviointi- ja lupamenettelystä

Yhtenäisen, dokumentoidun ja oikeudellisesti perustellun arviointi- ja lupamenettelyn luomiseksi ennen kemiallista torjuntaa tulee ottaa huomioon seuraavat asiat:

- Sovellettavat kiellot sekä poikkeuslupiin, lupiin ja ilmoituksiin liittyvät vaatimukset
- Valmisteen hyväksytty käyttötarkoitus ja käyttöehdot
- Torjunnan tavoitteen kuvaus
- Arvio siitä, voidaanko tavoite saavuttaa menetelmillä, jotka aiheuttavat vähemmän ympäristökuormitusta ja pienemmän riskin ihmisten terveydelle
- Riskien arviointi vesistöille, maaperälle, suojelluille lajeille, pölyttäjille, muille luontoarvoille sekä ihmisille
- Luonnonsuojelualueiden määräykset, vedenhankinta- ja pohjavesialueita koskevat määräykset sekä muut aluesuojeluun liittyvät säädökset
- Käytettävä annostus, levitysmenetelmä, ajankohta, suojaetäisyydet ja seuranta
- Kartta, valokuvat sekä käsiteltävän alueen selkeä rajaus
- Kirjallinen perustelu ja päätöksenteon taustamateriaalien esittely
- Torjunnan vaikutusten, mahdollisten haittojen sekä mahdollisen tahattoman leviämisen seuranta

Monimutkaisissa tai erityisen herkissä tapauksissa tulisi olla mahdollisuus kollegiaaliseen laadunvarmistukseen sekä ekologisen, oikeudellisen, vesitalouteen liittyvän tai muun tarvittavan asiantuntijaosaamisen hyödyntämiseen.

Kunnan rooli maanomistajana tai työn tilaajana tulee pitää erillään kunnallisen toimielimen riippumattomasta viranomaistehtävästä ja siihen liittyvästä päätöksenteosta.

Liite 8. Esimerkkidokumentteja ja inspiraatiomateriaalia

Seuraavia dokumentteja voidaan käyttää sellaisenaan tai mukauttaa paikallisiin tarpeisiin. Ne voivat myös toimia tukena ja inspiraationa haitallisiin vieraslajeihin liittyvän työn suunnittelussa, organisoinnissa ja toteuttamisessa. Osa dokumenteista on ruotsiksi, mutta hyödynnettävissä esimerkiksi tekoälyn avulla.

1. Ohje korvattavista yhdistysten toteuttamista torjuntatoimista (Uumajan kunta)
2. Kunnalliset ohjeet haitallisten vieraslajien käsittelyyn (Uumajan kunta)
3. Kunnalliset ohjeet haitallisten vieraslajien käsittelyyn (Dorotean kunta)
4. Kunnalliset ohjeet vieraslajeista (Tampereen kaupunki)
5. PIA-hanke – Loppuraportti Pietarsaaren seudulla toteutetusta PIA-hankkeesta, jonka tavoitteena oli haitallisten vieraskasvilajien torjunta. Toimintasuunnitelma liitteenä.
6. Muistio haitallisten vieraslajien torjunnan rahoituksesta (Skellefteån kunta)
7. Kyltti – kutsu omatoimiseen vieraslajitalkooseen
8. Kyltti – kutsu koulutukselliseen vapaaehtoistapahtumaan
9. Riskinarviointi (Skellefteån kunta)
10. Lokala Ekosystemhjälpen - Open Collective – Ruotsissa toimiva rahasto yhdistysten torjuntatyön rahoituksen keräämiseen
11. Kuinka kunnat torjuvat haitallisia vieraslajeja? Naturvårdsverket, Ruotsin luonnonsuojeluvirasto
12. Jotta alueellisesta työstä saataisiin kokonaiskuva, Västerbottenin lääninhallitus on kartoittanut jättiputkien ja jättipalsamin torjuntatyön toteutusta sekä työn etenemistä eri alueilla. Katso karttapalvelu
13. Jättipalsamit ja jättiputket Västerbottenin maakunnassa joka esittää lajien esiintymät sekä torjuntatyön tilanteen alueella
14. Katso myös *Liite 7. Suositukset kemiallisen torjunnan arviointi- ja lupamenettelystä.*

Liite 9. INSPIRE-projektista

INSPIRE (Invasive Species: Information, Restoration and Engagement, 2024–2026) on Suomen ja Ruotsin välinen rajat ylittävä yhteistyöhanke, jonka tavoitteena on vähentää haitallisten vieraslajien leviämistä ja lisätä torjuntatoimien laajuutta molemmissa maissa. Hankkeessa pyritään vahvistamaan tietoa vieraslajeista, parantamaan haitallisten vieraslajien vaurioittamien ympäristöjen ennallistamista sekä lisäämään kuntien, organisaatioiden ja kansalaisten sitoutumista vieraslajityöhön.

INSPIRE-hanketta osarahoittaa **Interreg Aurora**, joka edistää valtioiden välistä yhteistyötä Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisilla alueilla.

Hankkeen koordinoiva partneri on **Etelä-Pohjanmaan Elinvoimakeskus** (Economic Development Centre for South Ostrobothnia / Livskraftscentralen i Södra Österbotten). Muut hankekumppanit ovat **Länsstyrelsen Västerbotten, Uumajan kunta ja Vaasan kaupunki.**

INSPIRE jakautuu kolmeen työpakettiin (Work Packages, WP), joiden yhteisenä tavoitteena on vähentää haitallisten vieraslajien aiheuttamia vaikutuksia.

- **WP 1 - Tieto ja ennaltaehkäisevä työ puutarha- ja viheralalla**

  Työpaketti keskittyy yhteistyöhön puutarha- ja viheralan toimijoiden kanssa tavoitteena lisätä tietoa haitallisista vieraslajeista sekä välittää ammattilaisille ja puutarhaharrastajille tietoa siitä, kuinka leviämisriskiä voidaan ehkäistä tai minimoida.

  Työpaketin keskeinen tuotoksena laaditaan luettelo vieraskasvilajeista, joiden arvioidaan aiheuttavan suuren riskin niiden leviämispotentiaalin ja kielteisten ekologisten vaikutusten vuoksi. Lisäksi laaditaan suosituksia turvallisista vaihtoehtoisista kasvilajeista, joita voidaan käyttää niiden sijaan.

- **WP 2 – Ennallistaminen ja tehokas kunnallinen vieraslajityö**

  Työpaketin tavoitteena on laatia strategia haitallisten vieraslajien vaikutuksesta kärsineiden luonnonympäristöjen ennallistamiseksi. Strategiassa kootaan yhteen kenttäkokeista saadut kokemukset ja annetaan ohjeita kustannustehokkaista ennallistamistoimien ja torjuntamenetelmien yhdistelmistä, joita on testattu hankkeen

puitteissa.

Lisäksi Uumajan kunta ja Vaasan kaupunki julkaisevat kattavan käytännön oppaan kuntien vieraslajityön tueksi, jota luet juuri nyt!

- **WP 3 – Lisääntynyt osallistaminen**

  Työpaketin tavoitteena on sitouttaa paikallisia ryhmiä ja kuntia pitkäjänteiseen haitallisten vieraslajien hallintaan ja torjuntaan liittyvään työhön.

Liite 10. Lähteitä

Lainsäädäntö ja tietoa haitallisista vieraslajeista

Haitalliset vieraslajit ja niiden hallinta – IPBES:n päätöksentekijöille suunnatun yhteenvedon suomenkielinen käännös (SLU Centrum för biologisk mångfald, CBM:n julkaisusarja 136, 2026)

Suomi

Laki vieraslajeista Suomessa - finlex

Kansallinen luettelo vieraslajeista

EU:n luettelo vieraslajeista

Hae Vieraslajit.fi - sivustolta lisätietoja lajeista ja torjuntamenetelmistä.

Ruotsi

Asetus (2026:311) haitallisista vieraslajeista | Ruotsin valtiopäivät

EU-förordningen om invasiva främmande arter - Ruotsin luonnonsuojeluviraston ohjeistus, sisältäen linkkejä muun muassa asetuksen mukaisesti kiellettyjen lajien luetteloihin

Avfallsförordning (2020:614) | Sveriges riksdag – Jäteasetus vieraslajeista Ruotsin valtiopäiviltä

SLU:n vieraslajien riskiluettelo 2024 - Artfakta.se

Movium Fakta nr 3, 2020: Invasiva främmande arter

Havainnoista ilmoittaminen

Suomi

www.vieraslajit.fi

https://laji.fi/observation/list - linkki suoraan tarkasteltavien kasvilajien listaan

Ruotsi

invasivaarter.nu. Artportalenin raportointisivu, joka toimii sekä tietokoneella että mobiililaitteella.

Jättebalsaminer och jättelokor i Västerbotten - Västerbottenin lääninhallituksen StoryMap-palvelu, joka esittelee jättipalsamin ja jättiputkien esiintymät sekä meneillään olevat torjuntatoimet

Ohjeistus

Vieraslajeista (Naturvårdsverket)

Kuntien työ haitallisten vieraskasvilajien parissa (Naturvårdsverket)

Pitkäjänteisen vieraskasvityön avaintekijä (Naturvårdsverket)

Metodkatalogen.se (Naturvårdsverket)

Vaihtoehtoja suosituille vierasperäisille puutarhakasveille (INSPIRE/ Länsstyrelsen Västerbotten)

Ennallistamisstrategia (INSPIRE/Länsstyrelsen Västerbotten)

Haitallisia vieraskasvilajeja sisältävät maa-ainekset (Naturvårdsverket)

Vieraslajikasvijatteen-vastaanotto-ohje-liitteineen-31.1.2025.pdf - vastaanotto- ja käsittelyohje ympäristöluvanvaraisille vastaanottolaitoksille (Kainuun ELY-keskus ja Sitowise Oy)

Haitalliset vieraslajit ja niiden hallinta - IPBES:n päätöksentekijöille suunnatun yhteenvedon käännös

Laajalle levinneet lajit (Naturvårdsverket)

Lupinlabbet.se - täällä kerätään tietoa lupiinien erilaisista torjuntamenetelmistä

Video - Jättipalsamin torjunta ja käsittely (ruotsiksi)

Video - Jättiputken torjunta ja käsittely (ruotsiksi)

Video - Japanintattaren torjunta (ruotsiksi)

North Wales wildlife trust - invasive species toolkit - Pohjois Walesissa tehty vieraslajiopas

Miljösamverkan Sverige - verkoston kenttäopas ja koulutusmateriaali

Sertifioidut japanintataren torjujat - Riksförbundet Svensk Trädgård

Sertifioitu japanintatarosaaminen - FOR (Fritidsodlingens riksorganisation)

Riskienarviointi

Vieraslajien riskiluettelo 2024 – Ruotsissa tehty vieraslajien riskiluettelo. Syksyllä 2026 Suomenkielistä riskienarviointia ei olla vielä toteutettu.

Movium Fakta nro 1, 2025: Tulevaisuuden puut Ruotsissa

Viestintä

Viestintäkampanja haitallisista vieraslajeista 2.0 – ruotsiksi – Ruotsin luonnonsuojeluviraston yhteistyösivusto kunnille ja muille viranomaisille. Sivusto sisältää tietoa, suosituksia, valokuvia ja muuta viestintämateriaalia. Käyttöoikeutta voi pyytää sähköpostitse Ruotsin luonnonsuojeluvirastolta, kontakt@naturvardsverket.se

Tietomateriaalia haitallisista vieraslajeista – Ruotsin luonnonsuojeluviraston verkkosivut (Naturvårdsverket)

https://mappa.fi/teemareput/vieraslajivierailut/ - Vieraslajivierailuihin ja tapahtumiin soveltuvaa materiaalia.

Onnea ja menestystä vieraslajien parissa tehtävään työhön!

Interreg
Co-funded by the European Union
Aurora